

Sociale netwerken en inburgering

**Een explorierend onderzoek naar het zichtbaar maken
van de sociale netwerken van nieuwkomers**

Reinhilde Pulinx

Juni 2016

steunpunt
diversiteit & leren

Steunpunt Inburgering en Integratie

Steunpunt Inburgering en Integratie

Consortium Universiteit Antwerpen (CeMIS), Katholieke Universiteit Leuven (HIVA),
Universiteit Gent (SDL) en Universiteit Hasselt (SEIN)
Lange Nieuwstraat 55
B-2000 Antwerpen

www.steunpuntieni.be
steunpuntieni@ua.ac.be

© 2016 Steunpunt Inburgering en Integratie

D/2013/13.180/5

Inhoud

1.	SITUERING	1
2.	SOCIALE NETWERKEN IN HET VLAAMSE INBURGERINGSBELEID	3
2.1.	Korte schets van het Vlaamse inburgeringstraject.....	3
2.2.	Sociale participatie als doelstelling van het inburgeringsbeleid	5
3.	DE FUNCTIE VAN SOCIALE NETWERKEN IN EEN PROCES VAN INBURGERING.....	7
3.1.	Sociaal netwerk	7
3.2.	Sociaal kapitaal.....	9
3.3.	'Bonding , bridging and linking'.....	10
3.4.	Actief burgerschap	10
3.5.	Sociale cohesie	11
3.6.	Samenvattend.....	12
4.	Onderzoeksvragen.....	13
5.	METHODOLOGIE.....	14
5.1.	Kwalitatief onderzoek naar sociale netwerken	14
5.1.1.	<i>Het semigestructureerde diepte-interview</i>	14
5.1.2.	<i>Social mapping</i>	15
5.1.3.	<i>Mapping van sociale netwerken van nieuwkomers</i>	16
5.1.4.	<i>Verkennend onderzoek</i>	19
5.2.	Afbakening van doelgroep en regio	19
6.	EVALUATIE VAN DE GEHANTEERDE METHODOLOGIE	21
6.1.	Werving van respondenten	21
6.2.	Bruikbaarheid van het instrument	24
6.3.	Eerste blik op sociale netwerken van nieuwkomers.....	29
6.3.1.	Over welke sociale netwerken beschikken nieuwkomers?.....	29
6.3.2.	Welke contacten hebben nieuwkomers met hun sociale omgeving (organisaties, school, vrije tijd)?	31
6.3.3.	Welke effecten ervaren nieuwkomers van het volgen van een inburgeringstraject en een NT2-opleiding bij het uitbouwen van een sociaal netwerk?.....	32
6.3.4.	Op welke manier en in welke situaties worden sociale netwerken aangewend?	34

7.	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.....	35
7.1.	Meerwaarde van de ontwikkelde onderzoeksmethodologie.....	35
7.2.	Voorwaarden voor een optimale implementatie.....	35
7.3.	Inzetbaarheid van de tool in het inburgeringstraject.....	37
7.4.	Aanbevelingen voor verder onderzoek.....	39
Bijlage 1.	Leidraad semigestructureerd interview respondent	42
1.	Achtergrond gegevens van de respondent.....	42
2.	Mapping van sociale contacten.....	44
Bijlage 2.	Leidraad semigestructureerd interview – stakeholders functioneel netwerk.....	49
Bijlage 3.	Inzet van tool tijdens de trajectbegeleiding of als onderdeel van het persoonlijk actieplan in de cursus MO	50

1. SITUERING

Integratie en inburgering zijn complexe en gelaagde begrippen. Dit onderzoek wil inzicht verwerven in sociale netwerken van nieuwkomers en de mate waarin het inburgerings- en NT2-traject hiertoe een bijdrage hebben geleverd. Inburgering is een eerste fase in een langer lopend proces van integratie.

Voor een definitie van integratie, in het kader van dit onderzoek, wordt verwezen naar de omschrijving van Odé en Walraven (2013)¹:

Integratie slaat in de eerste plaats op de positie van migranten en etnische minderheden in een samenleving. Vaak wordt hierin de nadruk gelegd op de mate waarin deze groepen deelnemen aan de kerninstitutes, zoals het onderwijs en de arbeidsmarkt. Het gaat hierbij dan vooral om begrippen als gelijkwaardigheid en evenredigheid. Toch is dit perspectief te eenzijdig. Naast deze 'harde' kant van integratie is er namelijk ook een 'zachte' kant, waarbij vooral ook de sociale interactie tussen diverse bevolkingsgroepen in een samenleving centraal staat. Aspecten als identificatie en culturele oriëntatie behoren eveneens tot deze zachte kant van integratie.

Dit onderzoek, opgevat als een explorerend onderzoek, heeft volgende doelstellingen:

- Een instrument ontwikkelen gericht op:
 - Het in kaart brengen van de sociale netwerken, waarover nieuwkomers enkele jaren na aankomst in Vlaanderen beschikken;
 - Het nagaan van de impact van het inburgerings- en NT2-traject op het uitbouwen van deze netwerken.
- Via het bevragen van een beperkt aantal respondenten, de bruikbaarheid van het ontwikkelde instrument nagaan;
- Het formuleren van conclusies en aanbevelingen gericht op een optimale toepassing van het ontwikkelde instrument.

Het rapport is onderverdeeld in zes hoofdstukken. In een eerste hoofdstuk wordt de plaats van sociale netwerken in het Vlaamse inburgerings- en integratiebeleid toegelicht. Een tweede hoofdstuk beschrijft de functie of het belang van sociale netwerken in processen van inburgering en integratie. In een volgend, kort hoofdstuk worden de onderzoeksvragen geëxpliciteerd. In een vierde hoofdstuk worden de onderzoeksopzet en de gehanteerde methodologie beschreven. Het vijfde hoofdstuk omvat de evaluatie van

¹ Odé, A. en Walraven, G. (2013). Binding en Burgerschap. Buurtbetrokkenheid in Rotterdam en Den Haag. Garant.

de implementatie van het ontwikkelde instrument. Het zesde en laatste hoofdstuk geeft een overzicht van de conclusies en geformuleerde aanbevelingen.

2. SOCIALE NETWERKEN IN HET VLAAMSE INBURGERINGSBELEID

2.1. Korte schets van het Vlaamse inburgeringstraject²

De Vlaamse overheid heeft een duidelijke definitie voorzien van inburgering, het is deze definitie die het kader van de verdere uitwerking en synthese zal vormen:

Inburgering is een begeleid traject naar integratie waarbij de overheid aan inburgeraars een specifiek programma op maat aanbiedt, dat hun zelfredzaamheid verhoogt met het oog op participatie op professioneel, educatief en sociaal vlak.³

Om de integratie van anderstalige nieuwkomers in de Vlaamse samenleving te bevorderen, heeft de Vlaamse overheid een integratie- en inburgeringsbeleid ontwikkeld en geïmplementeerd. De overheid verwoordt de doelstellingen van dit beleid als volgt: het realiseren van zelfstandige en evenredige participatie; toegankelijkheid van voorzieningen; actief en gedeeld burgerschap en sociale samenhang en dit in een context van migratie. Het Vlaamse integratiebeleid is expliciet gericht op het oriënteren en begeleiden van personen naar een zinvol toekomstperspectief.⁴

Dit inburgeringsbeleid richt zich naar meerderjarige anderstalige nieuwkomers⁵ die zich gedurende lange tijd in Vlaanderen of Brussel komen vestigen. Deze anderstalige nieuwkomers hebben recht op een inburgeringstraject, al kan de Vlaamse overheid prioritaire doelgroepen van nieuwkomers bepalen. Daarnaast zijn bepaalde groepen van nieuwkomers verplicht het inburgeringstraject te volgen. Wat de verplichting betreft, gaat het voornamelijk om personen die recent naar België gemigreerd zijn en zich in Vlaanderen gevestigd hebben. Deze verplichting geldt niet in Brussel, en burgers van de Europese Unie, de Europese Economische Ruimte en Zwitserland (en hun familieleden) zijn eveneens vrijgesteld van verplichting.⁶

Het vormingsprogramma binnen het inburgeringstraject bestaat uit het vormingspakket maatschappelijke integratie en de opleiding Nederlands als tweede taal. Het Agentschap Integratie en Inburgering (AgII) legt de precieze inhoud van het inburgeringsprogramma

² Het inburgeringsbeleid wordt hier geschetst op basis van het vernieuwde integratie- en inburgeringsbeleid, zoals geïmplementeerd door de Vlaamse overheid vanaf januari 2016. Het inburgeringstraject dat de respondenten, die hebben deelgenomen aan dit onderzoek, hebben gevolgd wijkt enigszins af van hoger beschreven inburgeringstraject.

³ Artikel 3, 8° van het decreet van 07/06/2013 betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid.

⁴ Artikel 4, § 2 van het decreet van 07/06/2013 betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid.

⁵ Het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid omvat ook een luik gericht naar minderjarige nieuwkomers, dit luik valt echter niet binnen de scope van dit onderzoek.

⁶ Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de doelgroep van het Vlaamse inburgeringsbeleid, zie <http://www.inburgering.be/doelgroep-van-inburgering>

vast in overleg met de inburgeraar, rekening houdend met reeds verworven kennis en vaardigheden, en specifieke noden en behoeften. Zo kan de inburgeraar voor één of meerdere onderdelen van het programma vrijgesteld worden. Inburgeraars die inkomsten verwerft via een wachttuitkering of een werkloosheidsuitkering, kan door het AgII verwezen worden naar de VDAB voor een aanvullend vormingspakket. Een inburgeraar die inkomsten verwerft via een maatschappelijke dienstverlening of een leefloon, kan door het AgII verwezen worden naar het OCMW voor een aanvullend vormingspakket.

Het AgII staat in voor de organisatie van het pakket maatschappelijke oriëntatie. De doelen voor dit onderdeel werden vastgelegd door de Vlaamse Regering, het gaat hierbij om ontwikkelingsdoelen die geconcretiseerd werden in vaardigheden, kennis en attitudes. Enkele voorbeelden⁷:

- Vaardigheden: de inburgeraar kan concrete situaties in zijn/haar persoonlijke context verbeteren door de situatie te analyseren, de nodige informatie te verwerven en gepaste oplossingen uit te werken;
- Kennis: de inburgeraar kent de nodige digitale, schriftelijke of mondelinge informatiebronnen en weet waar hij/zij die kan vinden; de inburgeraar kent de waarden, rechten en plichten in de Vlaamse en Belgische samenleving.
- Attitudes: de inburgeraar staat open voor diversiteit, wat wil zeggen dat hij/zij open staat voor de waarden en normen in de Vlaamse en de Belgische samenleving en dat hij/zij bereid is om zich de Nederlandse taal eigen te maken.

Met betrekking tot het onderdeel Nederlands tweede taal wordt van de inburgeraar verwacht dat hij het niveau A2 van het Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen (Waystage) bereikt. Voor niet-gealfabetiseerde nieuwkomers werd een aangepast te bereiken taalniveau vastgelegd.⁸

Het ganse inburgeringsprogramma wordt ondersteund door trajectbegeleiding, aangeboden door het AgII. De trajectbegeleiding omvat de loopbaanoriëntatie die tot doel heeft het individuele proces te ondersteunen en te begeleiden, waarbij de inburgeraar de eigen levensloopbaan uittekent en daarbij onder meer inzicht verwerft in

⁷ De volledige lijst van na te streven doelen is opgenomen in artikel 24 van het Besluit van de Vlaamse Regering houdende de uitvoering van het decreet van 07/06/2013 betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid.

⁸ Art. 20 van het Besluit van de Vlaamse Regering houdende de uitvoering van het decreet van 07/06/2013 betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid.

de arbeidsmarkt en het onderwijssysteem, waarbij de al aanwezige competenties vertaald worden naar onze samenleving.⁹

Anderstalige nieuwkomers worden na hun aankomst in Vlaanderen en Brussel via de gemeenten toegeleid naar de onthaalbureaus. Het inburgeringstraject start vanaf de aanmelding bij het AgII tot het ogenblik waarop de nieuwkomer wordt overgedragen aan het OCMW of de reguliere voorzieningen die instaan voor de organisatie van het vervolgaanbod. Het inburgeringsprogramma wordt opgestart binnen een maximum termijn van drie maanden na aanmelding bij het AgII en wordt hoogstens één jaar na het opstarten afgerond. Voor bepaalde groepen, zoals niet-gealfabetiseerde nieuwkomers, nieuwkomers die een flexibel traject volgen om zo een job te kunnen combineren met het vormingsprogramma of omwille van persoonlijke en medische redenen, kan de duurtijd van het traject verlengd worden.¹⁰

In overleg met de nieuwkomers, die als rechthebbend of verplicht deelnemen aan het inburgeringstraject, wordt een inburgeringscontract afgesloten waarin een traject op maat wordt uitgewerkt. De deelname aan dit traject wordt administratief opgevolgd en sancties kunnen verbonden worden aan een onvoldoende deelname of uitval. Het attest van inburgering wordt uitgereikt nadat de inburgeraar de doelen zoals vastgelegd voor het vormingspakket maatschappelijke oriëntatie, heeft bereikt en voor de opleiding Nederlands tweede taal voor alle vaardigheden het niveau A2 (Waystage) heeft behaald. Voor niet-gealfabetiseerde inburgeraars zijn specifieke doelen voor de onderdelen maatschappelijke oriëntatie en Nederlands tweede taal vastgelegd.¹¹

2.2. Sociale participatie als doelstelling van het inburgeringsbeleid

Uit de beleidsteksten van de Vlaamse Regering¹² wordt duidelijk dat ruime maatschappelijke en sociale participatie een belangrijke doelstelling is van het inburgeringsbeleid. De Vlaamse overheid benadrukt hierbij het belang van een goede kennis van het Nederlands voor het realiseren van deze maatschappelijke participatie.

"Een belangrijk aspect in het realiseren van een evenredige participatie is Nederlands. Wie Nederlands spreekt, begrijpt en leest, kan zich informeren, heeft meer kansen op tewerkstelling, heeft toegang tot vorming en onderwijs, ondervindt minder drempels bij dienstverlening, heeft toegang tot netwerken, kan deelnemen aan publiek debat, aan het democratisch proces... . Een goede kennis van het Nederlands verhoogt de zelfredzaamheid van mensen, maakt hen minder

⁹ Art. 30 van het decreet van 07/06/2013 betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid.

¹⁰ Art. 31 van het decreet van 07/06/2013 betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid.

¹¹ Art. 20 van het Besluit van de Vlaamse Regering houdende de uitvoering van het decreet van 07/06/2013 betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid.

¹² Hierbij wordt verwezen naar het regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2014 – 2019.

afhankelijk van derden. Het stimuleren van het leren van het Nederlands, zowel formeel als informeel, en het voorzien in een behoeftedekkend aanbod is voor mij dan ook een topprioriteit tijdens deze regeerperiode” (Beleidsnota Integratie en Inburgering 2014-2019, voorwoord minister Homans).

Ook in het regeerakkoord van de huidige Vlaamse regering wordt het belang van sociale en economische participatie aan de Vlaamse samenleving benadrukt. Een goede kennis van het Nederlands wordt hierbij als essentieel benoemd.

“Kennis van het Nederlands is essentieel voor een volwaardige deelname aan het sociale en economische leven. We stemmen daarom het aanbod Nederlands als tweede taal beter af op de noden, zowel inzake kwaliteit als kwantiteit, zowel voor verplichte inburgeraars als voor wie vrijwillig Nederlands wil leren. Zeker in het licht van de taalverhoging NT2 in inburgering en om inburgeraars zo snel als mogelijk te laten deelnemen aan het sociaal en economisch leven, is er nood aan meer gecombineerde leertrajecten, aan een aanbod tijdens vakanties en weekends en avonden, in functie van de behoeften en de competenties van de NT2-cursist en met voldoende geografische spreiding.”

Al wordt er ook ruimte gelaten om die kennis van het Nederlands al doende uit te breiden en te verbeteren.¹³

“Taal leer je ook door deel te nemen aan de samenleving. We stimuleren het “al doende” leren van Nederlands: op de werkvloer, tijdens vakopleidingen en in het verenigingsleven opdat Nederlands leren en gebruiken ook na het inburgeringstraject niet stil zou vallen. Dat vraagt een inspanning van alle betrokkenen.”

¹³ Zie ook het onderzoeksrapport: Pulinx, Reinhilde & De Cuyper, Peter (2014). Vormen van Nederlands leren door volwassenen in Vlaanderen. Een explorerend onderzoek naar aanbod en samenwerking. Rapport. Steunpunt Inburgering en Integratie, 69 p.

3. DE FUNCTIE VAN SOCIALE NETWERKEN IN EEN PROCES VAN INBURGERING

Hieronder wordt de functie – of het belang – van sociale netwerken tijdens een proces van inburgering en integratie verduidelijkt aan de hand van enkele kernbegrippen. Via deze begrippen wordt aangetoond dat het uitbouwen van sociale netwerken door nieuwkomers, als onderdeel van het individuele inburgerings- en integratieproces, eveneens een essentiële functie vervult op het niveau van de globale samenleving. Het gaat hierbij om volgende begrippen:

- Sociaal netwerk
- Sociaal kapitaal
- 'Bonding, bridging and linking'
- Actief burgerschap
- Sociale cohesie

3.1. Sociaal netwerk

Voor de definitie en beschrijving van een sociaal netwerk, zoals beleefd door het individu of de persoon, wordt verwezen naar de omschrijving van S. Herman (2009)¹⁴.

Het **sociaal netwerk** is een groepering van mensen met wie een persoon min of meer duurzame banden onderhoudt voor de vervulling van noodzakelijke levensbehoeften. Het gaat dus om directe, persoonlijke, min of meer duurzame en betekenisvolle relaties. Dit zijn relaties met een minimale stabiliteit. Hierbij wordt een referentieperiode van 1 jaar gehanteerd.

Een sociaal netwerk is belangrijk voor de vervulling van iemands basisbehoeften. Uit tal van onderzoeken blijkt dat sociale ondersteuning stress-reducerend werkt, preventief werkt tegen depressie, dat het de maatschappelijke kansen van mensen vergroot en dat het belangrijk is bij het verwerken van ernstige of traumatische gebeurtenissen. Het stelt mensen in staat anderen te helpen en daardoor voor zichzelf en anderen iets te betekenen.

Een sociaal netwerk kan voorgesteld worden als een geheel van drie uitdijende cirkels:

1. Familie;
2. Verwanten en vriendschappelijke relaties;
3. Maatschappelijke diensten en functionele contacten.

¹⁴ Herman, Stef, (2009). Het ecogram. Sociale netwerken in kaart gebracht. Politeia.

Deze sociale contacten omvatten zowel contacten in de samenleving waarin een persoon functioneert (het land, de stad, omgeving waarin hij/zij woont) als transnationale contacten die op basis van verschillende communicatiemiddelen en/of wederzijdse bezoeken in stand worden gehouden.¹⁵

Aan een sociaal netwerk worden veelal vier functies toegeschreven, aangeduid met het letterwoord PAGE. Via een sociaal netwerk kunnen vier vormen van steun verkregen worden:

1. Praktische steun of materiële functie, gericht op het verkrijgen van concrete, materiële steun, bv. geld, dringende opvang voor de kinderen, het uitvoeren van klusjes;
2. Advies of informatieve functie, gericht op het verkrijgen van de nodige basiskennis om te functioneren in de maatschappelijke omgeving, bv. het verkrijgen van feedback of advies bij het nemen van beslissingen of informatie over het volgen van opleidingen of scholen voor de kinderen;
3. Gezelschap of aansluitingsfunctie gericht op verbondenheid met anderen en het vinden van een gevoel van veiligheid, bv. ondernemen van activiteiten in de vrije tijd, beoefenen van gemeenschappelijke hobby's;
4. Emotionele steun of affectieve functie, gericht op het verkrijgen van erkenning, waardering, begrip en vertrouwen, bv. steun krijgen in een crisissituatie, bespreken van vertrouwelijke aangelegenheden.

Sociale netwerken kunnen beschreven worden aan de hand van een aantal kenmerken, met name:

1. Omvang, waarbij verwezen wordt naar het aantal mensen dat een persoon heeft binnen het eigen sociale netwerk;
2. Differentiatie, waarbij de vraag wordt gesteld naar de mate van homogeniteit of heterogeniteit van het netwerk;
3. Densiteit, waarmee verwezen wordt naar de mate van onderlinge, interne contacten tussen de personen binnen een sociaal netwerk enerzijds en de mate waarin het netwerk open is (naar buiten gericht) of gesloten is (naar binnen gekeerd);
4. Bereikbaarheid, waarbij verwezen wordt naar de geografische afstand tussen de personen en hun netwerk;

¹⁵ Zie de beschrijving van het sociale netwerk van enkele deelnemers aan dit onderzoek opgenomen in de tabellen 3, 4 en 5. Contacten in de nieuwe omgeving als transnationale contacten werden door de respondenten vermeld bij het beschrijven van het eigen sociale netwerk.

5. Stabiliteit, waarbij verwezen wordt naar de mate van duurzaamheid of veranderlijkheid van de sociale netwerken.

3.2. Sociaal kapitaal

De sociale netwerken, die een persoon kan opbouwen, zijn erg bepalend voor het sociaal kapitaal dat deze persoon kan vergaren. De definitie van sociaal kapitaal van Bourdieu (1980)¹⁶ maakt dit duidelijk:

Sociaal kapitaal verwijst naar de sociale netwerken van individuen en al de hulpbronnen die ze via deze netwerken kunnen mobiliseren. Sociaal kapitaal is niet alleen belangrijk voor de sociale cohesie van de samenleving maar is ook economisch waardevol voor de economie en het individu.

De omschrijving van Putnam (2000)¹⁷ maakt eveneens het belang van sociaal kapitaal op het niveau van de samenleving duidelijk.

Zoals kapitaalgoederen refereren naar fysieke objecten en menselijk kapitaal naar de mogelijkheden van individuen, verwijst **sociaal kapitaal** naar de relaties tussen individuen, sociale netwerken en de normen van wederkerigheid en betrouwbaarheid die zich tussen hen voordoen. In die betekenis is sociaal kapitaal hoogst verwant met wat sommigen 'burgerlijke deugden' noemen. Het verschil is dat 'sociaal kapitaal' verwijst naar burgerlijke deugden die ingebed zijn in een netwerk van sociale relaties gebaseerd op wederkerigheid. Een gemeenschap van deugdzame maar geïsoleerde burgers is niet noodzakelijk rijk aan sociaal kapitaal.

Niet iedereen beschikt echter over dezelfde mogelijkheden om bloeiende en kapitaalachtige sociale netwerken uit te bouwen. Sociaal kapitaal is gekenmerkt door een zeer selectieve werking; wordt vooral binnen het eigen, bestaande netwerk verdeeld en buitenstaanders worden veelal uitgesloten. Vooral kwetsbare groepen in de samenleving - zoals personen in situaties van armoede, nieuwkomers en vluchtelingen - hebben moeite om toegang te vinden tot sociale netwerken, gericht op het verbeteren van de eigen sociale positie en het overstijgen van het overlevingskapitaal.¹⁸

¹⁶ Bourdieu, P. (1980). Le capital social. *Actes de la recherche en sciences sociales*, 31, 2-3.

¹⁷ Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

¹⁸ Engbersen, G. (2003). De armoede van sociaal kapitaal. *ESB*, 4398, D12.

3.3. 'Bonding , bridging and linking'

Verder bouwend op het concept van 'sociaal kapitaal', kunnen drie dimensies van sociale verbindingen of sociale relaties onderscheiden worden (Putnam, 2000; Woolcock 2001¹⁹; Ager en Strang 2008²⁰). Deze dimensies zijn erg betekenisvol met betrekking tot sociale netwerken in het kader van inburgering en integratie van nieuwkomers in de ontvangende samenleving²¹.

- Social bonding: verwijzend naar relaties met leden van de eigen (religieuze, etnische, culturele, talige, ...) gemeenschap. Deze relaties zijn eerder naar binnen gekeerd en versterken groepsinterne netwerken;
- Social bridging: verwijzend naar relaties met leden van andere gemeenschappen. Deze relaties zijn eerder naar buiten gekeerd en versterken groepsexterne relaties.
- Social linking: verwijzend naar relaties met instellingen, waaronder overheidsdiensten.

Social bonding en social bridging zijn horizontale relaties, die gevormd worden tussen individuen, en social linking zijn verticale relaties tussen individuen enerzijds en organisaties en overheden anderzijds. Bonding relaties zijn van belang voor identiteitsvorming; bridging en linking relaties zijn van belang voor het verbeteren van de eigen (maatschappelijke, economische, ...) positie (Woolcock, 2001; Ager end Strang, 2008).

3.4. Actief burgerschap

In het debat omtrent inburgering en integratie, wordt sinds geruime tijd gebruik gemaakt van het begrip 'actief burgerschap'. Ook de Vlaamse overheid verwijst expliciet naar actief burgerschap om het inburgerings-en integratiebeleid kracht bij te zetten:

'(...) Integratie en burgerschap ontstaat in de buurt, de gemeente of stad. Daarbij zetten we sterk in op participatie (onder meer aan de arbeidsmarkt, het wijk- en verenigingsleven, het onderwijs en de cultuurvoorzieningen) en op taalverwerving Nederlands' (Vlaams Regeerakkoord 2014-2019).

De Vlaamse regering beschouwt het inburgeringbeleid, en meer bepaald de inburgeringsplicht voor bepaalde groepen van nieuwkomers, als een dwingende vraag

¹⁹ Woolcock, M. (2001). The place of social capital in understanding social and economic outcomes. *Canadian Journal of Policy Research, Spring*, 65-88.

²⁰ Ager, A. & Strang, A. (2008). Understanding integration, a conceptual framework. In *Journal of Refugee Studies*, 5.

²¹ Het onderzoek van Ager en Strang had betrekking op de integratie van vluchtelingen de Westerse wereld.

vanuit de samenleving om het actief en gedeeld burgerschap op te nemen en definieert dit actieve burgerschap als volgt:

*'(...) De basisprincipes van de democratische rechtstaat te respecteren en actief aan de samenleving deel te nemen.'*²²

Niet alleen nieuwkomers worden gevraagd dit engagement op te nemen, maar alle burgers, overheden en voorzieningen. Het inburgeringstraject is erop gericht nieuwkomers – talig, maatschappelijk en professioneel – in staat te stellen dit actief en gedeeld burgerschap op te nemen.²³

In de literatuur zijn er verschillende definities van **actief burgerschap** te vinden, waarbij volgende gemeenschappelijke elementen worden teruggevonden²⁴:

- Maatschappelijke betrokkenheid en participatie;
- Actieve participatie in het publieke debat, de politiek en democratische instituties;
- Actief burgerschap kan door alle leden van de samenleving worden opgenomen (geen formele uitsluiting van bepaalde groepen);
- Het opnemen van actief burgerschap veronderstelt het beschikken over bepaalde cognitieve vaardigheden (kennis van de voertaal, inzicht in maatschappelijke en politieke processen) en sociale vaardigheden (samenwerken, overtuigen en compromissen sluiten);
- Loyauteit ten aanzien van de samenleving waarin een persoon functioneert, onderschrijven van normen en waarden die heersen binnen deze samenleving (morele component).

3.5. Sociale cohesie

Het begrip sociale cohesie verwijst naar de samenhang in de maatschappij.

Sociale cohesie verwijst naar de mate waarin mensen in gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijk leven, als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving.²⁵

Hoewel sociale cohesie eerder een kenmerk van een samenleving of gemeenschap is (systeemkenmerk), wordt sociale cohesie veelal afgemeten aan het gedrag en de opvattingen van de individuen die leven en functioneren binnen deze samenlevingen, gemeenschappen. Sociale cohesie kan dan ook gezien worden als het resultaat van

²² http://www.inburgering.be/sites/default/files/Inburgering_toelichting_adhv_regelgeving_LR.pdf

²³ Idem.

²⁴ Odé, A. en Walraven, G. (2013). Binding en Burgerschap. Buurtbetrokkenheid in Rotterdam en Den Haag. Garant.

²⁵ de Hart, J. (2008). Betrekkelijke betrokkenheid. Den Haag, SCP.

burgerschap, zeker in een context van actief burgerschap waarbij maatschappelijke betrokkenheid en participatie worden gestimuleerd (Odé en Walraven, 2013).

De overheden van onder meer West-Europese samenlevingen, die steeds meer divers worden, trachten via het implementeren van een inburgerings- en integratiebeleid de sociale cohesie in deze samenlevingen te bevorderen.

3.6. Samenvattend

Nieuwkomers, die op volwassen leeftijd in Vlaanderen toekomen, moeten vaak volledig nieuwe sociale netwerken uitbouwen, in een onbekende omgeving gekenmerkt door een andere omgangstaal en andere maatschappelijke afspraken en conventies. Tegelijkertijd proberen nieuwkomers transnationale contacten, sociale contacten met familie en vrienden in het land van herkomst (en andere landen) te bestendigen.

Deze sociale netwerken vervullen essentiële functies voor de nieuwkomer, zowel wat psycho-sociaal welbevinden betreft (aansluitingsfunctie en affectieve functie) als het verkrijgen van toegang tot onder meer huisvesting, arbeidsmarkt, onderwijs en gezondheidszorg (praktische functie en informatieve functie).

Het is hierbij belangrijk dat nieuwkomers netwerken kunnen uitbouwen die hen voldoende sociaal kapitaal bijbrengen gericht op sociale mobiliteit in de ontvangende samenleving; netwerken die hen in de mogelijkheid stellen het eigen economische, culturele of menselijke kapitaal aan te wenden of acties te ondernemen om dit kapitaal te vergaren. Dit betekent dat het voor de nieuwkomers van groot belang is social bridging relaties (relaties met leden van andere gemeenschappen) en social linking relaties (relaties met organisaties en overheden) aan te gaan. Ook blijven de social bonding relaties (relaties met leden van de eigen gemeenschap) in vele gevallen belangrijk voor het sociaal welbevinden en de identiteitsvorming van de nieuwkomers.

Steeds in een context van inburgering en integratie, is het vormen van social bridging en linking relaties belangrijk voor het opnemen van een actief burgerschap, waarbij participatie en betrokkenheid bij het maatschappelijke, politieke en democratische leven worden vooropgesteld. Een actief burgerschap, dat door de overheid als een belangrijk instrument wordt ingezet voor het realiseren van sociale cohesie in een steeds meer diverse samenleving.

4. Onderzoeksvragen

Dit onderzoek is een verkennend onderzoek waarbij getracht wordt de sociale netwerken van nieuwkomers, zoals zij die enige tijd na aankomst in Vlaanderen hebben uitgebouwd, in kaart worden gebracht. Dit onderzoek is ook gericht op het peilen naar de impact van het inburgeringstraject en het volgen van een opleiding NT2, op het realiseren van deze sociale netwerken en het komen tot sociale participatie. Om voldoende inzicht te verkrijgen in de sociale netwerken van nieuwkomers, werd in het kader van dit onderzoek een nieuwe methodiek van social mapping ontwikkeld (zie hoofdstuk 5. Methodologie).

De onderzoeksvragen, zoals geformuleerd bij aanvang van het onderzoeksproject, situeren zich dan ook op het methodologische niveau.

- MV1. Is de ontwikkelde onderzoeksmethodiek bruikbaar voor het in kaart brengen van de sociale netwerken van nieuwkomers?
- MV2. Welke randvoorwaarden moeten er vervuld worden voor het optimaal inzetten van de ontwikkelde methodiek?

De methodologische onderzoeksvragen werden vervolgens geoperationaliseerd op basis van enkele inhoudelijke onderzoeksvragen:

- OpV1. Over welke sociale netwerken beschikken de nieuwkomers?
- OpV2. Welke contacten hebben nieuwkomers met hun sociale omgeving (organisaties, school, vrije tijd)?
- OpV3. Welke effecten ervaren de nieuwkomers van het volgen van een inburgeringstraject en NT2-opleiding bij het uitbouwen van een sociaal netwerk?
- OpV4. Op welke manier en in welke situaties worden de sociale netwerken aangewend?

5. METHODOLOGIE

Dit onderzoek richt zich op het in kaart brengen van de sociale netwerken van nieuwkomers, zoals zij die enige tijd na aankomst in Vlaanderen hebben opgebouwd. Hierbij wordt gepeild naar de manier waarop deze netwerken tot stand zijn gekomen, de aard en de sterkte van de sociale contacten van nieuwkomers en de impact van het inburgerings- en NT2-traject op het realiseren van deze sociale netwerken en het komen tot sociale participatie.

Dit onderzoek is een verkennend onderzoek gericht op het ontwikkelen van een nieuwe methodiek voor het registreren van sociale netwerken vanuit een inburgerings- en integratieperspectief. Het in kaart brengen van de sociale netwerken – het aantal, de aard, de frequentie en het gebruik van deze sociale relaties – is zeer complex en vraagt bijgevolg om een combinatie van onderzoeksmethodieken. Het instrument, zoals uitgewerkt in dit onderzoek, is gebaseerd op twee kwalitatieve onderzoeksmethodes: het semigestructureerde diepte-interview en social mapping als vorm van sociale netwerkanalyse.

De gehanteerde methodiek vertrekt van het semigestructureerd diepte-interview, dat geschikt is voor het naar boven halen van informatie bij respondenten over specifieke thema's (in dit geval de sociale contacten van de respondenten). Het interview wordt vervolgens aangevuld met de techniek van social mapping, waarbij de sociale contacten van de respondenten op een visuele voorstelling (tekening van uitdijende cirkels van sociale relaties) worden voorgesteld. De combinatie van beide onderzoekstechnieken in één instrument moet in voldoende mate toelaten antwoorden te verkrijgen op de gestelde inhoudelijke onderzoeksvragen.

Hieronder wordt beide onderzoeksmethodes – het semigestructureerde diepte-interview en de techniek van social mapping – verder toegelicht. In een derde punt wordt het instrument, zoals ontwikkeld voor dit onderzoek, voorgesteld.

5.1. Kwalitatief onderzoek naar sociale netwerken

5.1.1. *Het semigestructureerde diepte-interview*

Dit onderzoek is een kwalitatief onderzoek, dat gebruik maakt van de methodiek van het diepte-interview.

Diepte-interviews zijn gericht op het naar boven halen van informatie om zo tot een holistisch begrip te komen vanuit het perspectief of van de situatie van de respondent. Deze methodiek kan ook gebruikt worden om interessante domeinen te exploreren voor verder onderzoek. Tijdens diepte-interviews worden open vragen gesteld aan de

respondenten en wordt verder gepeild naar achterliggende elementen wanneer de onderzoeker dit nuttig acht voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen (Patton, 1987).²⁶

Er worden drie types van diepte-interview onderscheiden:

- Het informele, ongestructureerde gesprek waarbij de vragen tijdens het gesprek naar boven komen;
- Het half-gestructureerde gesprek, dat gevoerd wordt aan de hand van een algemene check-list van te bevragen thema's;
- Het gestructureerde gesprek, dat gevoerd wordt aan de hand van een voorbereide lijst van open vragen.

In dit onderzoek werd het tweede type van diepte-interview gehanteerd, met name het half-gestructureerde gesprek. Bij deze aanpak wordt het interview gevoerd aan de hand van een algemene topiclijst, opdat alle relevante thema's tijdens het gesprek aangeraakt worden. De interviewer is vrij om bepaalde topics uit te diepen of andere, bijkomende vragen te stellen die interessant lijken voor het onderzoek. Dit type van interview is erg nuttig voor het naar boven halen van informatie over specifieke thema's (Berry, 1999)²⁷.

5.1.2. Social mapping

Voor het in kaart brengen van de sociale netwerken van de participanten werd een methodiek ontwikkeld, gebaseerd op de 'participatory social mapping' methode (Emmel, 2008)²⁸. Deze methode wordt opgevat als een interactieve aanpak door gebruik te maken van toegankelijke en variërende visuele elementen bij het bevragen van individuen of groepen van respondenten in het kader van een kwalitatief onderzoeksopzet. Zoals later wordt verduidelijkt, wordt er in dit onderzoek gebruik gemaakt van een voorstelling van drie uitdijende cirkels van sociale relaties: de cirkel het dichtst bij de respondent is de cirkel van familie en goede vrienden, de tweede cirkel staat wat verder af en omvat de ondersteunende relaties, en de derde cirkel staat het verst van de respondent en verwijst naar diensten en informatie.

²⁶ Patton, M. Q. (1987) How to Use Qualitative Methods in Evaluation. California: Sage Publications, Inc.

²⁷ Berry, R. (1999). Collecting data by in-depth interviewing. Paper presented at the British Educational Research Association Annual Conference, University of Sussex at Brighton, September 2 - 5 1999

²⁸ Emmel, N. (2008). Participatory Mapping: An innovative sociological method. Real Life Methods, Toolkit # 3.

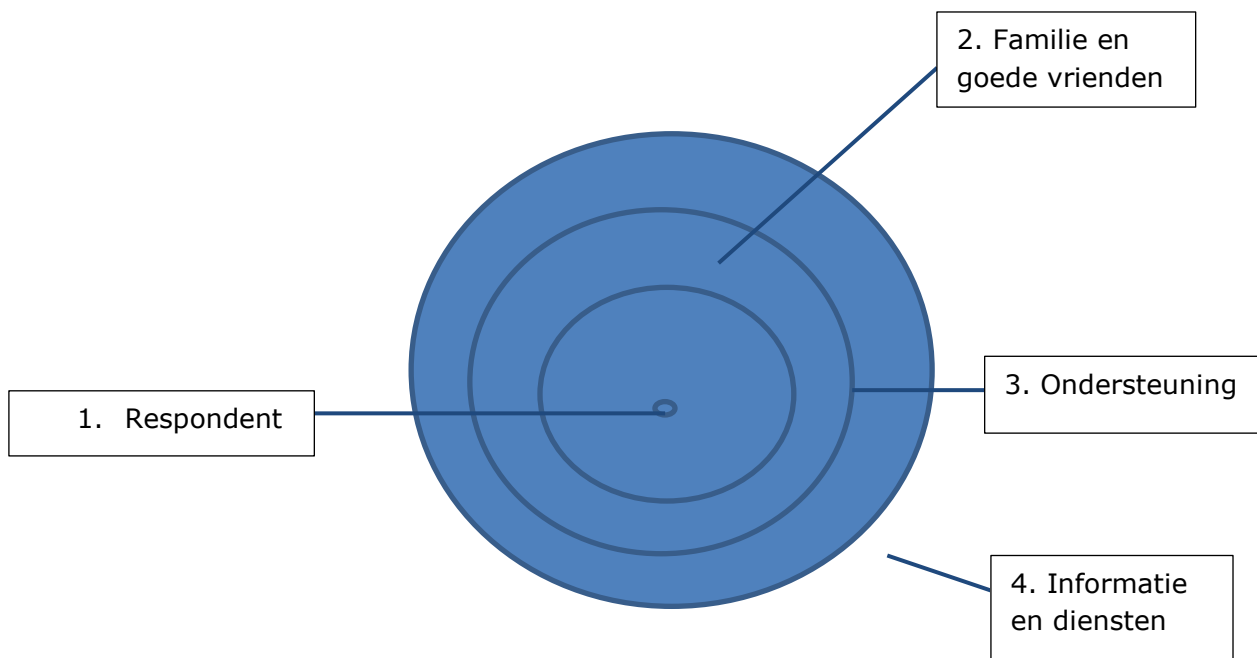
Participerende mapping technieken vullen het conventionele gesproken interview aan. Het visualiseren van bepaalde elementen stimuleert de respondent de aandacht te vestigen op bepaalde delen van de visuele voorstelling/tekening (wat dit onderzoek betreft: zie figuur 1). Het maken van een map tijdens het interview voorziet de onderzoeker van een neerslag van bepaalde delen van het gesprek die verder bevestigd kan worden en kan gehanteerd worden bij de analyse van de onderzoeksdata.²⁹

5.1.3. Mapping van sociale netwerken van nieuwkomers

Hieronder wordt de methodiek van social mapping geconcretiseerd, zoals uitgewerkt voor het voeren van de interviews met de respondenten in het kader van dit onderzoek.

Het gesprek start met het bevragen van de respondenten naar een aantal achtergrondgegevens met betrekking tot het migratietraject, opleiding, professionele situatie en familiale context (zie bijlage 1). Vervolgens wordt het gesprek gevoerd aan de hand van een half-gestructureerde vragenlijst enerzijds en een voorstelling van cirkels van sociale contacten en ondersteuning anderzijds.³⁰ Deze voorstelling is gebaseerd op de uitdijende cirkels van sociale relaties zoals hoger beschreven (3.1. Sociaal netwerk).

Figuur 1. Mapping van sociale contacten en ondersteuning

Op een A3-blad worden de cirkels van sociale contacten en ondersteuning getekend. Aan de hand van de half-gestructureerde vragenlijst wordt de respondent voor elke cirkel

²⁹ Idem.

³⁰ Zie bijlage 1. Semigestructureerde vragenlijst - respondenten

bevraagd naar het aantal, de aard, de frequentie en het gebruik van de sociale contacten. Ook wordt er gepeild naar de sociale contacten die tot stand zijn gekomen via het volgen van een inburgeringstraject en NT2-opleiding.

Voor elke cirkel zijn er tijdens het gesprek post-its beschikbaar in een andere kleur. Er wordt met post-its gewerkt, de namen van personen en organisaties worden niet rechtstreeks op het A3-blad geschreven zodat de post-its kunnen verplaatst worden doorheen het interview.

Het gesprek is opgevat in vier fases, na elke fase wordt een foto van het A3-blad gemaakt.

Statische
mapping
van sociale
contacten

- Fase 1. Mapping van de **sociale contacten** waarover de respondent beschikt (binnen de verschillende cirkels):
 - Individuen ○
 - Organisaties □
 - Individuen binnen organisaties
 - Foto 1!
- Fase 2. Mapping van de **aard en de sterkte** van de sociale contacten (wordt genoteerd op de verschillende post-its)
 - Frequentie
 - Aard: sociaal of functioneel
 - Duur
 - Onderlinge verbanden tussen de sociale contacten
 - Foto 2!

⇒ Bij overstap van Fase 2 naar Fase 3 wordt er gevraagd naar de toeleiding tot het inburgerings- en NT2-traject: langs welk kanaal (ook motivatie) is de respondent bij het inburgerings- en NT2-aanbod terecht gekomen?

- Fase 3. Mapping van sociale contacten die een rechtstreeks of onrechtstreeks **gevolg** zijn **van de deelname aan een inburgerings- en NT2-traject**. Dit geldt voor de ganse map (de verschillende cirkels van sociale contacten).
 - Foto 3

Dynamische
mapping
van sociale
contacten

- Fase 4. Mapping van het **gebruik** van de sociale contacten en het sociale netwerk. Dit gebeurt aan de hand van twee cases:
 - Hypothetische case, uitgewerkt door de onderzoeker die aan elke respondent wordt voorgelegd;
 - Een eigen case die door de respondent zelf wordt aangebracht.
 - Het gebruik van het netwerk wordt aangeduid door het tekenen van pijlen tussen de sociale contacten over de verschillende cirkels heen. Het gebruik van het netwerk wordt in chronologische volgorde aangeduid via nummering van de pijlen.
 - Foto 4!

De gesprekken met de respondenten worden aangevuld met gesprekken met sleutelfiguren werkzaam in de afgebakende regio. Deze sleutelfiguren behoren tot organisaties die – op basis van de betrokken actoren bij het inburgeringsbeleid – deel uitmaken van het functionele netwerk van nieuwkomers (maatschappelijke diensten en functionele contacten) en worden gesitueerd binnen de vierde cirkel (zie figuur 1.). Het gaat hierbij om volgende organisaties: onthaalbureau, Huizen van het Nederlands, OCMW, VDAB, school met onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers, en zelforganisaties.

Deze gesprekken hebben tot doel – eveneens aan de hand van een half-gestructureerde vragenlijst (zie bijlage 2) te peilen naar de kennis die de sleutelfiguren hebben over de sociale netwerken van de doelgroep van dit onderzoek en de mate waarin deze sleutelfiguren in de uitvoering van hun opdracht het belang van sociale netwerken erkennen en het uitbouwen.

De diepte-interviews met de respondenten en de sleutelfiguren werden opgenomen op audiobestand en nadien verbatim getranscribeerd.

5.1.4. Verkennend onderzoek

Zoals eerder aangegeven, gaat het hierbij om een verkennend onderzoek, waarbij een methodiek wordt ontwikkeld en toegepast bij een beperkt aantal respondenten. De vergaarde informatie wordt geanalyseerd in functie van de methodologische onderzoeksvragen.

Er wordt nagegaan in welke mate deze methodiek hanteerbaar is voor het in kaart brengen van de sociale netwerken van nieuwkomers. Er worden aanbevelingen geformuleerd voor het verbeteren van het onderzoeksinstrument op basis van het gebruik tijdens dit onderzoek. Daarnaast worden ook randvoorwaarden benoemd die vervuld moeten zijn voor een optimale inzet van het instrument.

5.2. Afbakening van doelgroep en regio

Voor de uitvoering van dit verkennend onderzoek wordt het geografische onderzoeksterrein afgebakend tot één stad in Vlaanderen. Het situeren van de respondenten binnen éénzelfde geografische context verhoogt de kans op mogelijke overeenkomsten tussen de respondenten – al wordt er niet gestreefd naar vergelijkbaarheid of representativiteit gezien het exploratieve en methodologische karakter van de onderzoeksopzet. De sociale netwerken van alle respondenten komen (gedeeltelijk) tot stand binnen eenzelfde geografische omschrijving.

De regio die geselecteerd werd voor de uitvoering van het onderzoek is de **stad Mechelen**. Het gaat hierbij om een centrumstad, met een belangrijke aanwezigheid van

migrantengroepen. Deze stad is ook gelegen in de nabijheid van twee grootsteden, met name Antwerpen en Brussel.

De afbakening van de doelgroep is vervolgens verlopen in overleg met het onthaalbureau bevoegd voor de regio Mechelen: Inburgering Provincie Antwerpen, Prisma. Op basis van het profiel van de recente instroom in Mechelen, werd als doelgroep van dit onderzoek gekozen voor nieuwkomers uit Oost-Europese landen. **De doelgroep werd omschreven als vrouwelijke nieuwkomers, die drie tot vijf jaar geleden naar Mechelen gemigreerd zijn vanuit een Oost-Europees land en schoolgaande kinderen hebben.** Er werd gekozen voor vrouwelijke respondenten, vanuit de veronderstelling dat de contacten met de school van de kinderen hoofdzakelijk via de moeders verloopt alsook de contacten met andere diensten gericht op sociale dienstverlening, zoals Kind & Gezin.

Bij de start van het onderzoek wordt gestreefd naar het bereiken van tien respondenten. Voor de werving van de respondenten wordt samengewerkt met het onthaalbureau en het Huis van het Nederlands, werkzaam in de regio Mechelen.

6. EVALUATIE VAN DE GEHANTEERDE METHODOLOGIE

6.1. Werving van respondenten

Bij de start van het onderzoek werd een selectie van 10 cases vooropgesteld. De werving van respondenten verliep niet rechtstreeks via de onderzoeker. Om de privacy van de doelgroep te respecteren, werd afgesproken dat het onthaalbureau en het Huis van het Nederlands geen contactgegevens bezorgde aan de onderzoeker vooraleer de nieuwkomers te informeren. De eerste contactname verliep dan ook via medewerkers werkzaam binnen de vestigingen in Mechelen van het onthaalbureau Prisma vzw en het Huis van het Nederlands Provincie Antwerpen.

Aan trajectbegeleiders en docenten MO van het onthaalbureau en educatieve consulenten van het Huis van het Nederlands werd gevraagd respondenten, die beantwoordden aan de doelgroepomschrijving, te informeren over het onderzoek. De trajectbegeleiders en consulenten verzamelden vervolgens de contactgegevens van nieuwkomers, die zich bereid toonden deel te nemen aan een interview.

Het werven van respondenten verliep in een initiële fase erg moeizaam. Het verzamelen van contactgegevens via medewerkers van het onthaalbureau en het Huis van het Nederlands bleek niet voldoende om potentiële respondenten te motiveren deel te nemen aan het onderzoek en het vooropgestelde aantal van 10 respondenten te bereiken. Slechts een beperkt aantal nieuwkomers maakten hun contactgegevens over aan de medewerker van het onthaalbureau of het Huis van het Nederlands. Bij daaropvolgende contactname kreeg de onderzoeker vaak geen gehoor; gecontacteerde personen verkozen alsnog niet deel te nemen of kwamen niet naar de gemaakte afspraak voor het afnemen van het interview.

In een tweede fase werden contacten gelegd via medewerkers van het Centrum voor Basiseducatie en de Centra voor Volwassenenonderwijs in Mechelen en werden ook respondenten bereikt via een educatief medewerker van de socio-culturele organisatie Vormingplus. Maar ook via deze intermediaire actoren bleef het erg moeilijk om mensen bereid te vinden deel te nemen aan het onderzoek.

Er werd niet gekozen voor een sneeuwbal-methode, aangezien de kans op (minstens gedeeltelijk) overlappende netwerken in een beperkte regio groot was.

Op basis van feedback van de medewerkers van het onthaalbureau, het Huis van het Nederlands en de intermediaire actoren, konden volgende redenen voor de beperkte bereidheid tot deelname aan een gesprek achterhaald worden:

- De doelgroep, en meer bepaald laaggeschoolde nieuwkomers, zijn niet altijd bekend met het voeren van interviews in het kader van wetenschappelijk onderzoek;
- In het projectopzet was geen incentive, zoals een cadeaubon, voorzien als tegenprestatie voor deelname aan het onderzoek;
- Voor heel wat respondenten, die initieel interesse toonden in het onderzoek, was het niet mogelijk zich overdag vrij te maken voor een gesprek omwille van werk of zorg voor kleine kinderen.

Aangezien de onderzoeker geen rechtstreekse toegang had tot mogelijke kandidaat-respondenten, was er ook geen controle over de informatie die werd verstrekt over het opzet en de doelstelling van het onderzoek en de manier waarop het onderzoek werd gekaderd.

Voor de onderzoeker was het noodzakelijk om zelf eerst een netwerk van intermediaire personen uit te bouwen, een netwerk van brugpersonen die zelf directe toegang tot de doelgroep hadden en deze personen konden overtuigen deel te nemen aan het onderzoek. De periode van werving van respondenten heeft een aanzienlijk gedeelte van de onderzoekstijd in beslag genomen. Deze brugpersonen waren voornamelijk sleutelfiguren, werkzaam binnen dienstverlenende instanties in de regio Mechelen, met een Oost-Europese migratie-achtergrond.

Uiteindelijk werden 9 respondenten geïnterviewd in het kader van dit onderzoek.³¹

Tabel 1. Overzicht van respondenten – sociale netwerken en inburgering

Respondent	Land van herkomst	Leeftijdsgroep	Jaar van migratie	Reden van migratie	Gezinssituatie	Opleiding voor migratie	Opleiding na migratie	Beroepssituatie voor migratie	Beroepssituatie na migratie
Agata	Roemenië	40-49	2011	Arbeidsmigratie (man kreeg jobaanbod in Vlaanderen)	Gehuwd voor migratie, drie kinderen (14, 11 en 9 jaar)	Master letterkunde (Romaanse talen), master marketing – media	NT2-opleiding, taalstages	Voltijdse opdracht bij nationaal raiostation	Werkzoekend
Ludmilla	Roemenië	30-39	2012	Arbeidsmigratie (man kreeg jobaanbod in Vlaanderen)	Gehuwd voor migratie, twee kinderen (4 en 6 jaar)	Ingenieur chemie	Inburgeringstraject, NT2-opleiding	4,5 j gewerkt in labo, in zwangerschapsverlof op moment van migratie	Werkzoekend
Irena	Oekraïne	30-39	2009	Huwelijksmigratie, Vriend woonde reeds in België, is hem gevolgd	Gehuwd na migratie (met Bulgaar), twee kinderen	Opleiding hoger onderwijs – mode (ontwerp van kledij)	NT2-opleiding (4.2), opleiding rijbewijs,	Had een eigen zaak, maar heeft die stopgezet	Onderhouds-medewerker in rusthuis, sinds een jaar werkzoekend

³¹ De namen van de respondenten werden om reden van privacy geanonimiseerd.

							start nu opleiding bedrijfsbe heer	voor migratie	
Kalinka	Polen	30-39	2006 (op reguliere wijze sinds 2010)	Economische migratie, job in poetsdienst ter vervanging van vriendin (niet- officieel)	Samenwo- nend (met Vlaming, sinds twee jaar), één kind (7 jaar)	Bachelor leraren- opleiding kleuter	NT2- opleiding (4.1.)	Werkte als verkoop- ster in een kleding- winkel	Poetsdienst via dienstenchequ es, vennoot in bedrijf van vriend
Halina	Tjetsjenië	30-39	2001	Vluchtmigratie	Gescheiden, twee kinderen (ong. 15 en 14 jaar – de oudste is tijdelijk bij haar vader in Tsjetsjenië)	Master in letterkunde (Russisch, Arabisch) aangevat maar niet beëindigd	NT2- opleiding, maar veel medische probleme n (onderbro ken traject)	Niet aan het werk omwille van de oorlogssitu atie	Enkele jobs (in de keuken van een rusthuis, van een school, ...) maar kan niet weken oww medische problemen
Veronika	Moldavië	40-49	2010	Huwelijksmigra tie, vriend was reeds 10 jaar in België (op reguliere wijze sinds 2010)	Gehuwd na migratie (met Moldaviër), dochter van 19	Master in letterkunde (Roemeens, Russisch), 4 jaar kunstacademie (schilderkunst)	Inburgerin gstraject, NT2- opleiding (2.4.)	Docent letterkunde aan universitair e instelling	Verschillende niet-officiële jobs: poetsen, oppas voor kinderen van vriendinnen, privés Roemeens, manicure/pedi cure
Ilona	Oekraïne	20-29	2009	Economische migratie, na studies (tante woonde in Brussel)	Gehuwd na migratie (met Vlaming), één kind (5 jaar)	Secundair onderwijs	NT2- opleiding (1.2.)	Enkele maanden arbeidster in een naai- atelier	Poetshulp in een hotel
Yanina	Polen	40-49	2013	Huwelijksmigra tie, man werkte reeds drie jaar in Vlaanderen Lange migratiegeschie denis: Italië – Engeland – Polen – Vlaanderen	Gehuwd voor migratie (met Pool), drie kinderen (21, 18 en 6 jaar). Oudste dochter gaat in Polen naar de universiteit	Professionele bachelor - verpleegkunde	NT2- opleiding (1.2)	Heeft op verschillen de tijdstoppen en in verschillen de landen als verpleegste r gewerkt	Poetshulp
Marinka	Roemenië	40-49	1999	Huwelijksmigra tie (had Vlaamse vriend leren kennen)	Gehuwd (met Vlaamse man), één kind (Professionele bachelor - verpleegkunde	NT2- opleiding	Verpleegst er in brandweer kazerne	Administratief bediende bij douane- kantoor; Administratief bediende bij export-import bedrijf (hoofdzetel in Oekraïne)

Zoals hoger aangegeven werden naast de gesprekken met de respondenten ook gesprekken gevoerd met dienstverlenende instanties, behorend tot het functionele

netwerk van de doelgroep (zoals kan vermoed worden op basis van de actoren die betrokken zijn bij de uitvoering van het inburgeringsbeleid).

Opvallend hierbij was dat er in verschillende organisaties doorverwezen werd naar medewerkers die zelf een migratieverleden hebben en afkomstig zijn uit een land in Oost-Europa. Deze personen konden een erg interessant perspectief toevoegen aan het onderzoek: een perspectief vanuit hun professionele activiteiten enerzijds en een perspectief vanuit hun eigen migratie-ervaring anderzijds gelinkt aan het belang van sociale netwerken en het opbouwen van deze netwerken (en dit na een langere periode van integratie dan de respondenten). De aanwezigheid van dit profiel van sleutelfiguren kan uiteraard niet gegarandeerd worden bij een duplicatie van dit onderzoek in een andere context of setting.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de bevroegde stakeholders.

Tabel 2. Overzicht van stakeholders – sociale netwerken en inburgering

Organisatie	Functie
HvN Provincie Antwerpen	Educatief consulent
TSM Mechelen (secundaire school)	Vervolgschoolcoach
Vormingplus	Educatieve medewerker
Onthaalbureau Prisma	Trajectbegeleiders
VDAB	Teamleider NT2
OCMW	Medewerker
CBE Mechelen	Docent NT2
CVO Crescendo	Docent NT2, Cursistenbegeleiders

6.2. Bruikbaarheid van het instrument

Hieronder wordt een antwoord gegeven op de eerste methodologische onderzoeksvraag, zoals geformuleerd bij de start van dit onderzoek:

- MV1. Is de ontwikkelde onderzoeksmethodiek bruikbaar voor het in kaart brengen van de sociale netwerken van nieuwkomers?

De gehanteerde methodologie – het voeren van het interview op basis van een semigestructureerde vragenlijst en met behulp van de visuele voorstelling van de uitdijende cirkels – bleek op basis van de gevoerde gesprekken geschikt om inzicht te verwerven in de sociale netwerken van nieuwkomers. De vragen en de doelstelling van het interview waren duidelijk voor de respondenten. Op basis van de methodologie werd

een (aanzet van) antwoord verkregen op de geoperationaliseerde onderzoeksvragen (zie hoofdstuk 4. Onderzoeksvragen).

Maar de gefaseerde aanpak en het dynamische karakter van het instrument werkte tijdens de implementatiefase van dit verkennend onderzoek minder tot niet goed. Zoals hoger aangegeven (zie hoofdstuk 5. Methodologie), werd de methodiek opgebouwd in vier fases, die tijdens het diepte-interview achtereenvolgens werden behandeld:

- Fase 1. Mapping van aantal sociale contacten
- Fase 2. Beschrijven van de aard en de sterkte van de sociale contacten
- Fase 3. Benoemen van sociale contacten als gevolg van deelname aan het inburgerings- en NT2-traject
- Fase 4. Specificeren van het gebruik van de sociale contacten

Hierbij werd gewerkt met gekleurde post-its, die doorheen het gesprek konden verschoven worden. Ook werd voorzien dat na elke fase een foto zou genomen worden, om zo de evolutie te registreren in de mapping en de beschrijving van de sociale contacten waarover de respondent beschikt.

De respondenten gaven in het beantwoorden van de vraag naar het aantal respondenten vrijwel steeds en meteen bijkomende informatie over de aard, de frequentie en het gebruik van deze sociale contacten (hoe lang ze die persoon kennen, welke activiteiten ze samen doen, hoe vaak ze mekaar zien, ...) .

"Ik heb een vriendin, die nu in Oostenrijk woont. Die is ook van Oekraïne. We zaten samen in de school voor beroepsonderwijs. Ik houd vaak contact. Niet elke dag, via Skype." Irena

"[Interviewer: Welke mensen kent u nog?] Ook die vrouw die bij de gemeente werkt. Maar die werken allemaal. Ik wil niet met mijn problemen naar andere mensen gaan. Ik probeer echt tot het uiterste (om het zelf op te lossen) en dan pas vragen. En meer van onze nationaliteit. Ook mensen die ik nog ken van het asielcentrum, (we zijn) echt zo'n familie. Die woont in Antwerpen, maar ik ben al naar daar gegaan en zij ook bij mij. Gewoon zo eens." Haline

"[Interviewer: Welke mensen kennen je in Mechelen?] Alleen op het werk. Dat is alles. Of ik praat via de telefoon. Ik ga niet wandelen. Ja, misschien één of twee keer per jaar met iemand winkelen. Dat is alles. Ik blijf altijd thuis. Allez, wanneer ik niet moet werken." Ilona

Tijdens het beschrijven van de sociale contacten deelden de respondenten veel meer informatie, dan de informatie die gevraagd werd voor het mappen van de sociale contacten. De respondenten beschreven in vele gevallen de ervaringen, frustraties, problemen die ze hebben opgedaan tijdens het eigen inburgeringsproces – medische problemen, eenzaamheid en isolatie, de zoektocht naar een school voor de kinderen of de eigen zoektocht naar een job.

"I am a chemical engineer. I thought here I would have more chances to work in my field. The Belgian government has to recognize my diploma, so I don't really feel like it's quite right. The university I went to, it's very good. It's recognized in whole Europe, even in the United States. So I don't understand why. My diploma, it's not fake." Ludmilla

"December 2010, 16 december. Dat is een belangrijke dag, een cruciale dag in mijn leven. Alles veranderde, alles, mijn persoonlijke leven, mijn beroep, mijn identiteit, alles. Vaak hebben mensen die naar België komen veel problemen thuis. Oorlog bijvoorbeeld, of ze hebben geen werk, geen steun. Maar ik had alles in Moldavië: een goed appartement, een goede job, mijn familieleven, mijn dochter, maar ik had geen echtgenoot. En hier in België heb ik een echtgenoot, maar geen goed appartement, geen job." Veronika

"Bij VDAB heb ik een opleiding als verkoopster gedaan. Maar ik weet dat het niet makkelijk is om verkoopster te worden als je niet goed Nederlands kan, hé. Mijn Nederlands was niet voldoende. Ik heb een stageplaats gevonden in (naam van winkel). Ik heb daar bijna drie maanden gewerkt. Mijn stage was gedaan, maar met mijn Nederlands gaat het niet om werk te vinden. De verantwoordelijke zei: 'Ja, misschien na een paar jaar, als je goed Nederlands kan mag je komen'." Irena

De gesprekken gevoerd in het kader van dit onderzoek, kunnen eerder omschreven worden als narratieven, waarin alle gezochte informatie (cfr. de geoperationaliseerde onderzoeksvragen) vervat zit. Op basis van de narratieven, aan de hand van de verbatim transcripties van de audio-opnames, kunnen de sociale netwerken van de respondenten gereconstrueerd worden.

Tabel 3. Sociaal netwerk – Ludmilla

1ste cirkel	2de cirkel	3de cirkel
Familie en goede vrienden	Ondersteuning	Informatie en diensten
Zus in Roemenië	'Marie' Vlaamse buurvrouw	Leerkrachten in de school van de kinderen
Moeder in Roemenië	Nadia en haar man, Roemeense vrienden, die soms op bezoek komen	
Schoonmoeder in Roemenië	Mayuria, Japanse mede-cursist NT2 – ze zien elkaar enkel tijdens de opleiding	
Vrienden in Roemenië		
Vrienden in Duitsland		
Tanya, Roemeense vrouw die in Mechelen woont, en haar man Guido. De kinderen van Ludmilla en Tanya gaan naar dezelfde school.		

Sonja, Hongaarse vrouw die in Mechelen woont. De kinderen van Ludmilla en Sonja gaan naar dezelfde school.		
--	--	--

Tabel 4. Sociaal netwerk – Kalinka

1ste cirkel Familie en goede vrienden	2de cirkel Ondersteuning	3de cirkel Informatie en diensten
Kalinka woont samen met haar Vlaamse vriend	Mede-cursisten NT2-opleiding, voornamelijk tijdens de les maar ook contact via sociale media	Bv. OCMW – budgetbegeleiding (maar Kalinka vermeldt dit contact niet als behorend tot haar sociaal netwerk, wel als een dienst waarmee ze in aanraking is gekomen)
Katarina, haar dochter (tijdens de week is Katarina op internaat)	Vlaamse klanten, waar Kalinka al meer dan vijf jaar gaat poetsen – zeker in de periode dat Kalinka alleenstaande moeder was (oppas voor Katarina, omwisselen van afspraken, ...)	
Moeder, woont in Mechelen	Vrienden van haar Vlaamse vriend, af en toe spreken ze samen af om op restaurant te gaan	
Dominika, Poolse vrouw die in Mechelen woont – ze hebben elkaar in Mechelen leren kennen		

Tabel 5. Sociaal netwerk - Veronika

1 ^{ste} cirkel Familie en goede vrienden	2 ^{de} cirkel Ondersteuning	3 ^{de} cirkel Informatie en diensten
Man, woonde reeds in Vlaanderen (op reguliere wijze sinds 2010)		Mede-cursisten in het inburgeringstraject Ondersteuning vooral tijdens de eerste periode bij gevoel van gemis (job, familie, woning, ... in het land van herkomst; verlies van identiteit)
Dochter (19j), in 2011 naar Vlaanderen gemigreerd. Haar dochter is haar belangrijkste contact. "Ze voelt wat ik voel of denk, altijd." Ze helpt Veronika ook erg op vlak van het leren van het Nederlands.		Docent MO (van Roemeense afkomst), ondersteuning tijdens de beginperiode en heeft haar in contact gebracht met een Roemeense organisatie. Ze hebben nu niet meer zoveel contact, voornamelijk via mail.
Aleksandra, is een hele goede vriendin die Veronika wekelijks ziet. Ze kan steeds bij Aleksandra terecht voor advies. Onderling spreken ze Roemeens.		Roemeense organisatie In deze organisatie heeft ze Aleksandra leren kennen, die een hele goede vriendin is geworden
Annie, die zij leerde kennen via Aleksandra tijdens een Taalcafé Nederlands-Roemeens. Annie is een docent aan de hogeschool in Mechelen, ze wil Roemeens en Russisch leren. Ze ontmoet elkaar wekelijks, Annie spreekt van Roemeens en Veronika Nederlands.	Trajectbegeleidster inburgering, Met haar spreekt Veronika nog geregeld af: "Wij ontmoeten elkaar en spreken over onze interesses."	
Natasha, is een Roemeense vrouw die reeds meer dan 20 jaar in Vlaanderen woont. Ze hebben elkaar leren via Taalcarrousel. Met Natasha kan Veronika over verschillende problemen praten, ook zijn ze beiden leerkracht.		Een hobby van Veronika is schilderen. Via deze weg probeert ze nieuwe contacten te leggen, maar ook zin te geven aan haar leven.
Bela, ook een Roemeense vrouw die als 15 jaar in Antwerpen woont en getrouwd is met een Vlaamse man.		

6.3. Eerste blik op sociale netwerken van nieuwkomers

Zoals eerder aangegeven, is dit onderzoek een verkennend onderzoek naar het gebruik van het ontwikkelde instrument (op basis van de methodiek van het semigestructureerde interview en social mapping) voor het in kaart brengen van de sociale netwerken van nieuwkomers in het kader van hun inburgeringsproces. Hieronder wordt een zeer beperkt antwoord gegeven op de geoperationaliseerde onderzoeksvragen. Het verkennend onderzoek beoogde in de eerste plaats het beantwoorden van de methodologische onderzoeksvraag en niet het grondig beantwoorden van de geoperationaliseerde onderzoeksvragen.

6.3.1. Over welke sociale netwerken beschikken nieuwkomers?

Uit de narratieven (die kunnen 'vertaald' worden naar een mapping van de sociale netwerken) blijkt dat de respondenten die bevroegd werden in het kader van dit onderzoek slechts over een beperkt aantal sociale contacten beschikken.

De meeste contacten van de respondenten situeren zich in de eerste cirkel: leden van het kerngezin, familie (al dan niet in het land van herkomst) en enkele goede vrienden. Deze laatste groep omvat veelal personen die zelf een migratie-achtergrond hebben en vaak gemigreerd zijn vanuit hetzelfde land of dezelfde regio als de respondenten. Deze relaties kunnen dan ook omschreven worden als social bonding relaties, verwijzend naar relaties met leden van de eigen (religieuze, etnische, culturele, talige, ...) gemeenschap. Deze relaties zijn eerder naar binnen gekeerd en versterken groepsinterne netwerken.

Naar mate de cirkels uitdijen (2de cirkel: ondersteuning; en 3de cirkel: informatie en diensten), vermelden de respondenten minder en minder sociale contacten. Dit wordt bevestigd door de stakeholders die in het kader van dit onderzoek werden bevroegd.

"Ik begeleid nu een vijf- à zestal vrouwen die in Mechelen en de regio wonen. Er is maar één persoon, zij is al langer dan vijf jaar in hier, die sociaal actief is. Ze heeft verschillende cursussen gevolgd via VDAB, via een taalstage is ze ook stagiair geweest bij Prisma. Ze is sociaal actief, maar binnen haar eigen netwerk. Die andere vrouwen die zijn zelfs niet actief binnen het eigen netwerk."
Trajectbegeleider onthaalbureau

"Ik denk dat die (sociale contacten) beperkt zijn. Deze vrouwen zijn vooral bezig met hun gezin, ze komen naar school (Nederlandse les), en daarnaast werken ze. De meeste vrouwen werken als poetsvrouw. En dan is er natuurlijk ook de school van de kinderen, maar het contact met de school

is erg beperkt, denk ik. Dus voornamelijk is het onze school (NT2-opleiding), hun gezin, hun woning, en dan familie- soms hier en soms niet." Docent NT2, CBE Mechelen

"De vrouwen die bij mij in de groep terecht komen, daar is het netwerk sowieso heel beperkt van. Vaak zijn dat alleenstaande moeders die alleen voor de kinderen moeten zorgen, ze zijn hier terecht gekomen zonder partner maar ook zonder familienetwerk." Medewerker OCMW

Social bridging relaties, relaties die verwijzen naar contacten met leden van andere gemeenschappen, en hier meer specifiek verwijzend naar leden van de Vlaamse gemeenschap, lijken veelal afwezig te zijn in de sociale netwerken van de respondenten. Social bridging relaties zijn eerder naar buiten gekeerd en versterken groepsexterne relaties.

"Ik woon twee jaar in Mechelen. Ik heb een vriendin, ook een Poolse. Soms ga ik winkelen of wandelen of koffie drinken, maar dan praat ik altijd Pools. Ik heb geen contact met Belgische mensen." Ilona

Om de afwezigheid van deze relaties te verklaren, dragen de respondenten zelf een aantal elementen aan. Hierbij valt vooral de voorwaardelijkheid van de kennis van het Nederlands op om contacten te leggen – verwoord door de respondenten zelf.

"[Interviewer: Was het moeilijk om nieuwe mensen te leren kennen?] Voor mij niet zo. Met Roemeense mensen niet, omdat we Roemeens praten. Misschien een beetje met Belgen, maar ik denk dat het probleem de taal was. Maar nu is dat niet zo belangrijk. Ik heb een goede vriendin in België, Annie." Veronika

"Het aller moeilijkste was de taal, natuurlijk. Vooral de verschillende dialecten, want op school leer je algemeen Nederlands, maar als je op straat komt hoor je iets helemaal anders. Dat was inderdaad moeilijk." Educatief consulent, Huis van het Nederlands

"Je kan veel Roemenen tegenkomen en je eigen taal spreken. Maar toen kende ik nog geen andere taal. Nu kan ik met iedereen bevriend raken. In het begin, je kent maar één taal (moedertaal), en dan is het veel moeilijker om connecties te maken." Trajectbegeleider onthaalbureau

Daarnaast verwijzen de respondenten ook naar persoonlijke kenmerken om de beperkte social bridging relaties te verklaren: "Ik ben geen sociaal persoon". Een andere verklaring wordt gevonden in de beperkte tijd die de respondenten hebben voor het aanknopen van sociale relaties naast de zorg voor het gezin, het volgen van een opleiding en (het zoeken naar) een job.

"Eigenlijk ben ik continu aan het werken en in onderbreking ben ik aan het eten, slapen, school doen en voor mijn kind zorgen. Zo zit het in mekaar. Ik heb gewoon geen tijd voor vrienden." Kalinka

6.3.2. Welke contacten hebben nieuwkomers met hun sociale omgeving (organisaties, school, vrije tijd)?

Bij het beantwoorden van de eerste onderzoeksvraag (6.3.1.) werd reeds aangegeven dat de sociale contacten van de bevroegde nieuwkomers erg beperkt zijn. Deelnemen aan georganiseerde activiteiten in de vrije tijd – in het kader van een sportclub of een andere vereniging – wordt nauwelijks tot niet vermeld.

Het is eveneens opvallend dat functionele relaties, social linking relaties verwijzend naar relaties met instellingen waaronder overheidsdiensten, slechts in beperkte mate vermeld worden. Voornamelijk docenten NT2, leerkrachten op de school van de kinderen en de trajectbegeleiding bij VDAB worden aangehaald door de respondenten. Deze sociale contacten werden door de nieuwkomers in sommige gevallen als positief en in andere gevallen als negatief ervaren.

I: "Met welke organisaties heb je nog contact?"

R: "De school van de kinderen, de leraren. Ik kan hen altijd om hulp vragen, zij helpen mij altijd. In het begin begreep ik de briefjes niet die de kinderen meebrachten. Ik vertaalde via Google, maar dat was niet altijd juist. Ik vroeg het dan altijd opnieuw aan de leraren en dan hielpen ze mij. Ze zijn altijd erg vriendelijk." Ludmilla

"De eerste instantie waar ik naartoe ben geweest, was VDAB. Voor mijn diploma. Mijn man heeft via internet VDAB opgezocht." Irena

I: "En al die jobs die je hebt gedaan, heb je die zelf kunnen vinden of hebben bepaalde mensen, diensten jouw geholpen?"

R: "Nee, nooit via VDAB. VDAB heeft mijn CV nagekeken en toe besloten dat ik geschikt was om in de Colruyt te werken. En ik dacht: 'Wat? Ik wil mijn plan zelf regelen. Ik wil kunnen wisselen (veranderen). Belgen wisselen niet graag, in België is het volgens een planning van A naar Z, van 'Nine to five'." Kalinka

"Prisma heeft een belangrijke rol vervuld voor onze inburgering (van het ganse gezin). Heidi heeft (trajectbeleider) gepraat met ons en samen met ons de beslissing genomen dat onze kinderen niet naar die speciale school moesten gaan (OKAN). Zo hebben ze niet een jaar van hun leven verloren

om alleen Nederlands te leren. 'Verloren' tussen haakjes. Toen mijn zoon hier kwam – in augustus – was hij 9 jaar, bijna tien. Met deze beslissing kwam hij direct in de vierde klas terecht.” Agata

6.3.3. Welke effecten ervaren nieuwkomers van het volgen van een inburgeringstraject en een NT2-opleiding bij het uitbouwen van een sociaal netwerk?

De respondenten geven aan dat er tijdens het volgen van het inburgeringstraject – de cursus Maatschappelijke Oriëntatie of de opleiding NT2 – sociale contacten worden gelegd met mede-cursisten. Deze sociale contacten lijken in de meeste gevallen de duur van de opleiding echter niet te overstijgen.

I: "Waar heb je die mensen leren kennen?"

R: "In Mechelen, in de school (Centrum voor Basiseducatie), maar ook in de cursus integratie (Maatschappelijke Integratie) van Prisma.

I: "En zijn dat vrienden of vriendinnen gebleven?"

R: "Daarna (na de cursus), ik moet elke dag werken. Ik heb twee kinderen hier. Mijn man werkt ook. Ik ga maar twee keer per week naar school. Ik heb geen tijd voor vrienden.” Ilona

I: "Vind je dat de opleidingen, die je hebt gevolgd, je hebben geholpen om mensen te leren kennen? Mensen met wie je nu nog contact hebt?"

R: "Goh ja, als ik in Mechelen ben, of in het ziekenhuis van Mechelen ben, zie ik de mensen. Gewoon "Hallo" zeggen we dan. We hebben dan goed contact: 'Hoe is het?' , 'Allez, je hebt twee kindjes!'. Zoiets.” Irena

Wel wordt er aangegeven nood te hebben aan sociale contacten met de Vlaamse samenleving – met Vlaamse mensen, die wonen in de omgeving van de nieuwkomers. Mogelijkheden tot dergelijke contacten worden tijdens het inburgeringstraject echter onvoldoende aangeboden.

"Hier op school is het ook ok. Ik wil elke dag komen. Zo kan je met mensen praten als vrienden. Ik wil meer contact, mensen leren kennen. Maar ik moet goed Nederlands kunnen om dat te doen.”

Janina

I: "In de contacten die jullie hebben met de cursisten, merken jullie dat er een vraag is naar of een nood aan meer sociale contacten?"

R: "Ja, absoluut. Cursisten vinden het ook echt moeilijk om vrienden te maken. Want zelfs diegenen die de stap zetten, die wij doorverwijzen naar projecten zoals 'Samen Inburgeren' – dat loopt dan af na zes maanden. Soms worden dat echte vrienden, maar soms is dat ook niet echt de bedoeling van de coach. Ik zie hier ook cursisten die een opleiding naaien gaan volgen en dan wel fijne contacten hebben met mede-cursisten, maar het blijft toch erg moeilijk om tot een echt netwerk te komen." Cursistenbegeleider Centrum voor Volwassenenonderwijs

Daarnaast blijkt uit de gesprekken met de stakeholders dat er onduidelijkheid bestaat over welke actoren verantwoordelijk zijn voor dit luik van het inburgeringstraject en de manier waarop er door deze actoren kan bijgedragen worden aan het uitbouwen en versterken van de sociale netwerken van de inburgeraars.

I: "Is er een verschil in begeleiding (door het onthaalbureau) van mensen met een educatief of professioneel perspectief enerzijds en mensen met een sociaal perspectief anderzijds?"

R: "Op zich moet dat aanbod niet verschillend zijn. Maar 'sociaal perspectief' dat is veel vager. Iedereen heeft een sociaal perspectief. Het is ook zo dat mensen die een sociaal perspectief hebben, daar net moeilijk over praten. Dat ze dit zelf willen opnemen. En is dit onze taak? Voor een stuk is dit onze taak om mensen te laten zien wat de mogelijkheden zijn. Maar is het onze taak om dat echt te gaan uitbouwen met mensen? Maar het zou wel interessant zijn dat er iemand is die dat wel doet, natuurlijk. Iemand waar mij meer gericht naar kunnen toeleiden." Trajectbegeleider onthaalbureau.

I: "Bij het uitoefenen van jouw job, besteed je dan aandacht aan het uitbouwen van sociale netwerken van nieuwkomers? Is dit een aspect dat wordt meegenomen in de werking van het Huis van het Nederlands?"

R: "Ja en neen. Neen, omdat er vooral via het onthaalbureau wordt gepeild naar de sociale dimensie. Er bestaat een derde perspectief, het sociale perspectief. Dus daaraan werkt het onthaalbureau meestal. Wat we wel doen is mensen aanmoedigen om aan verschillende activiteiten deel te nemen. Bijvoorbeeld 'Ontbijt in Mechelen'. En uit zo'n ontmoeting kunnen veel mogelijkheden tot sociale contacten volgen. In die zin wel, maar niet specifiek. Dat valt niet onder ons. Zeker niet gedurende de screenig." Educatief consulent, HvN

6.3.4. Op welke manier en in welke situaties worden sociale netwerken aangewend?

Zoals herhaaldelijk werd aangegeven, blijkt uit dit verkennend onderzoek dat de sociale netwerken van de nieuwkomers erg beperkt zijn. Op de vierde inhoudelijke onderzoeksvraag – naar de manier waarop en de situaties waarin sociale netwerken worden aangewend – werd dan ook weinig tot geen extra informatie verkregen dan de elementen beschreven bij het beantwoorden van de eerste drie onderzoeksvragen.

Nieuwkomers steunen vooral op hun contacten in de eerste cirkel: leden van het kerngezin, familie (al dan niet in het land van herkomst) en enkele goede vrienden. Aangezien functionele contacten slechts in beperkte mate werden vermeld als behorende tot het sociale netwerk van de nieuwkomers, kan verondersteld worden dat deze contacten eveneens in beperkte mate worden aangewend in situaties van problemen of onduidelijkheid.

7. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

7.1. Meerwaarde van de ontwikkelde onderzoeksmethodologie

Hoewel dit onderzoek beperkt was in opzet (onderzoekstijd en beoogd aantal respondenten) en explorerend en methodologisch van aard (onderzoeken van de bruikbaarheid van een instrument, eerder dan het beantwoorden van de inhoudelijke onderzoeksvragen), is de meerwaarde van deze onderzoeksmethode voor het optimaliseren van het Vlaamse inburgerings- en integratiebeleid duidelijk geworden.

Via een ruimere toepassing van deze methodiek kan diepgaand inzicht verkregen worden in processen van inburgering en integratie op micro-niveau. De processen op het niveau van de individuele nieuwkomer met betrekking tot het opbouwen van sociale netwerken en het realiseren van sociale participatie van de inburgerings- en integratievoorzieningen op deze processen kunnen duidelijk gemaakt worden. Deze methodiek levert met andere woorden ook een evaluatie van het inburgeringsbeleid op vanuit het perspectief van de leden van de beoogde doelgroep.

Deze evaluatie vanuit het perspectief van de respondenten is gesitueerd in de stad waar de nieuwkomer is terechtgekomen na migratie naar Vlaanderen. De data verzameld bij de nieuwkomers, aangevuld met de data verzameld bij de sleutelfiguren uit het functionele netwerk van de nieuwkomers in diezelfde stad, kunnen de nodige bevindingen opleveren voor het bijsturen van het inburgerings- en integratiebeleid op lokaal vlak.

Uit de verzamelde data van dit onderzoek komt naar voren dat het opbouwen van sociale netwerken geen individueel proces is, maar een gedeeld proces tussen nieuwkomers en ontvangende samenleving. De nieuwkomer drukt immers de vraag naar of de nood aan sociale contacten uit, maar lijkt hierin niet te slagen zonder actieve ondersteuning en begeleiding. Investeren in het uitbouwen van sociale netwerken (bonding, bridging en linking relaties) is essentieel in het realiseren van een inburgerings- en integratiebeleid dat streeft naar sociale participatie en actief burgerschap van alle leden van de samenleving.

7.2. Voorwaarden voor een optimale implementatie

Zoals in punt 6.2. Bruikbaarheid van het instrument werd aangegeven, bleek de ontwikkelde kwalitatieve methodologie – het afnemen van een diepte-interview aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst en een visuele voorstelling van uitdijende cirkels van sociale relaties – een geschikte methodiek voor het verwerven van inzicht in de sociale netwerken van nieuwkomers. De vragen en de doelstelling van het interview waren duidelijk voor de respondenten. Op basis van de methodologie werd een (aanzet van) antwoord verkregen op de geoperationaliseerde onderzoeksvragen. Tegelijk werd

duidelijk dat de gefaseerde aanpak en het dynamische karakter van het instrument tijdens de implementatiefase van dit verkennend onderzoek minder tot niet goed werkte.

Tijdens dit beperkt, explorerend onderzoek werd echter heel wat informatie verkregen over de sociale netwerken van nieuwkomers, aangevuld met een veelheid aan informatie over de ervaringen van de respondenten tijdens de eerste jaren van hun integratieproces in Vlaanderen. Het onderzoeksteam is dan ook overtuigd van de opportuniteit van het streven naar een geoptimaliseerde implementatie van het volledige onderzoeksinstrument.

In antwoord op de tweede methodologische onderzoeksvraag (MV2) naar de randvoorwaarden voor het optimaal inzetten van de ontwikkelde methodiek, worden volgende aanbevelingen geformuleerd – deze aanbevelingen hebben zowel betrekking op het werven van respondenten als het afnemen van de diepte-interviews:

- In het onderzoeksproject moet er tijd voorzien worden voor de werving van respondenten. Deze werving moet gebeuren via het inzetten van brugfiguren, vertrouwenspersonen die rechtstreekse toegang hebben tot de beoogde doelgroep van het onderzoek.
- Aan de respondenten wordt een aanzienlijke inspanning gevraagd zowel naar tijdsinvestering als het delen van persoonlijke ervaringen opgedaan tijdens het eigen integratieproces. Het wordt dan ook aanbevolen een incentive (bv. cadeaubon) te voorzien voor de respondenten die bereid zijn deel te nemen aan een gesprek, alsook het creëren van een aangenaam kader voor het afnemen van het interview (aangenaam lokaal, koffie/thee, ...).
- Structurele uitval – uitval omwille van een welbepaalde reden, zoals het niet kunnen deelnemen aan een gesprek overdag omwille van zorg voor kleine kinderen of een job – moet gemonitord worden. Hierbij moet zoveel mogelijk gestreefd worden naar flexibiliteit op vlak van het voeren van de gesprekken (onder meer tijdstip en locatie).
- De opzet en de doelstellingen van het onderzoek moeten voldoende toegelicht worden zowel aan de brugfiguren als aan de respondenten:
 - Garantie van anonimiteit: bij het eerste contact met mogelijke respondenten – door brugfiguur of onderzoeker – moet de garantie van anonimiteit onmiddellijk duidelijk gemaakt worden aan de respondenten, gezien het persoonlijke en intieme karakter van het te bevragen thema;
 - Selectie van de respondenten: aan de respondenten moet voldoende verduidelijk worden waarom net zij aangesproken werden om deel te nemen aan het onderzoek;

- De aard van de informatie die verzameld wordt en op welke manier en met doel deze informatie verder zal gebruikt worden.
- Het ten volle realiseren van het gefaseerde en dynamische karakter van de onderzoeksmethodologie vraagt de nodige competenties van de betrokken onderzoeker wat betreft het voeren van diepte-interviews. Vooraleer de eigenlijke gesprekken in het kader van het onderzoek worden afgenomen, worden enkele testinterviews uitgevoerd. Doorheen deze testinterviews raakt de onderzoeker vertrouwd met de te hanteren methodiek en kunnen knelpunten bij het toepassen van de methodiek gedetecteerd worden. Ook kunnen tijdens de testinterviews verschillende vormen van ondersteunend materiaal uitgeprobeerd worden om op die manier ook de materiële randvoorwaarden te verbeteren. Zo kan de visuele voorstelling op een draagbaar whiteboard getekend worden in plaats van het werken met post-its op een papieren blad.

7.3. Inzetbaarheid van de tool in het inburgeringstraject

Naast de bruikbaarheid van het ontwikkelde instrument als kwalitatieve onderzoeksmethode, kan een vereenvoudigde versie van deze methodologie ook ingezet worden als tool bij de begeleiding van nieuwkomers doorheen het inburgeringstraject of als onderdeel van het persoonlijk actieplan dat opgemaakt wordt in het kader van de cursus maatschappelijke oriëntatie (MO). Op die manier kan de tool bijdragen tot het benoemen, bestendigen en activeren van sociale contacten en netwerken.

De trajectbegeleiders en docenten MO van het onthaalbureau kunnen aan de hand van de tool, bijvoorbeeld gebruik makend van de voorstelling van de uitdijende cirkels van sociale contacten, tijdens een gesprek nagaan welke contacten de nieuwkomer reeds gelegd heeft; samen met de nieuwkomer strategieën uitwerken om deze contacten te activeren en op zoek gaan naar strategieën om nieuwe sociale contacten (bv. bridging en linking relaties) uit te bouwen. Doorheen het traject kunnen gemiste kansen tot aanknopen en activeren van sociale relaties en netwerken gedetecteerd worden. Dit biedt mogelijkheden voor het honoreren van de sociale contacten waarover de nieuwkomer reeds beschikt en biedt de trajectbegeleiding of docent MO een grondiger inzicht in de leefwereld van de nieuwkomers. Welke inspanningen heeft de nieuwkomer zelf al geleverd om het eigen netwerk uit te breiden? Op welke manier kan dit netwerk benut worden doorheen het traject? Welke noden signaleert de nieuwkomer en op welke manier kan hier een antwoord op geboden worden in het kader van het inburgeringstraject via trajectbegeleiding of als onderdeel van het persoonlijk actieplan in de cursus MO?

Het inzetten van deze tool, in het kader van trajectbegeleiding of het persoonlijk actieplan, kan bijzonder zinvol zijn voor nieuwkomers die bij de start van het inburgeringstraject over een zeer beperkt sociaal netwerk beschikken of nieuwkomers die een meer uitgebreid netwerk hebben maar dat bijna uitsluitend gesitueerd is binnen eenzelfde of de eigen gemeenschap.

In de mate dat het sociale netwerk van de nieuwkomers zichtbaar wordt gemaakt (bv. onderdeel van een portfolio), kan dit netwerk aangewend en aangevuld worden in het kader van de cursistenbegeleiding bij de aanbodverstrekkers NT2 en de loopbaanbegeleiding bij VDAB.

Doorheen het ganse inburgeringstraject kunnen de betrokken aanbieders nieuwkomers leren het eigen netwerk actief in te zetten en op die manier ook de sociale contacten van de nieuwkomers waarderen. Enkele voorbeelden:

- Wanneer er binnen de werking van stakeholders gewerkt wordt met vrijwilligers, bv. in een cursus NT2 of tijdens een activiteit van non-formeel NT2 leren georganiseerd door het Huis van het Nederlands, kunnen personen uit de sociale netwerken van de inburgeraars aangetrokken worden om als vrijwilliger aan deze activiteit deel te nemen;
- Wanneer een nieuwkomer geïnteresseerd is in het volgen van een taalstage of een andere stage, kan samen met de nieuwkomer nagegaan worden of er contacten van het eigen netwerk kunnen aangesproken worden voor het vinden van deze stageplaats;
- Wanneer een nieuwkomer aangeeft over weinig sociale contacten te beschikken (geen vrienden of vriendinnen te hebben) en zich eerder geïsoleerd te voelen, kan de trajectbegeleider van het onthaalbureau op zoek gaan naar een gepaste en haalbare activiteit binnen een socio-culturele organisatie;
- Wanneer een nieuwkomer in een traject bij VDAB interesse toont voor een job in een bepaalde sector, kan gevraagd worden of hij/zij iemand kent die reeds in Vlaanderen in dezelfde sector werkt en vervolgens informatie inwint over de job via de eigen sociale contacten.

Het actief leren aanwenden van het eigen sociale netwerk – het uitbreiden, bestendigen en activeren van de eigen contacten – is een essentieel onderdeel van een inburgerings- en integratieproces. Dit veronderstelt dat de sociale netwerken van de nieuwkomers in kaart worden gebracht en aangewend worden – ook door de aanbieders van de verschillende onderdelen van het inburgeringstraject. Dit veronderstelt eveneens dat er doorheen deze begeleiding rekening wordt gehouden met het dynamische karakter van sociale contacten en netwerken. Sociale netwerken zijn voortdurend in beweging.

In bijlage 3. 'Inzet van de tool tijdens de trajectbegeleiding of als onderdeel van het persoonlijk actieplan in de cursus MO' wordt een mogelijk gebruik van het ontwikkelde instrument tijdens het inburgeringstraject geconcretiseerd en wordt aangegeven op welke manier dit instrument kan ingezet worden tijdens de trajectbegeleiding of als onderdeel van het persoonlijk actieplan in het kader van de cursus MO. Het inzetten van dit instrument is gericht op het in kaart te brengen van sociale netwerken, en het versterken en monitoren van het uitbouwen van sociale netwerken.

Het gebruik van de tool, zoals beschreven in bijlage 3, omvat een stapsgewijze en systematische inzet van de tool van bij de start doorheen het ganse inburgeringstraject. Uiteraard kan de tool ook minder systematisch ingezet worden in de loop van het traject. Op een later tijdstip in het inburgeringstraject kan door de trajectbegeleider of de docent MO vastgesteld worden of kan aangegeven worden door de nieuwkomer dat er nood is aan het uitbouwen en versterken van het sociale netwerk. Onder meer vanuit het perspectief van sociale redzaamheid kan in de loop van het inburgeringstraject opgemerkt worden dat de nieuwkomer geen of een beperkt sociaal netwerk heeft om op terug te vallen bij moeilijkheden of noodsituaties.

7.4. Aanbevelingen voor verder onderzoek

Zoals hoger is vermeld, kan op basis van dit verkennend onderzoek geconcludeerd worden dat het voorzien van vervolgonderzoek een meerwaarde kan betekenen voor het bijsturen en optimaliseren van het Vlaamse inburgeringsbeleid.

Dit vervolgonderzoek situeert zich op meerdere niveaus:

- Een meer **fundamenteel onderzoek**, waarbij de inhoudelijke onderzoeksvragen, zoals geformuleerd voor de concretisering van de methodologische onderzoeksvragen, in de diepte worden beantwoord. Het gaat hierbij om volgende vragen:
 - OpV1. Over welke sociale netwerken beschikken de nieuwkomers?
 - OpV2. Welke contacten hebben nieuwkomers met hun sociale omgeving (organisaties, school, vrije tijd)?
 - OpV3. Welke effecten ervaren de nieuwkomers van het volgen van een inburgeringstraject en een NT2-opleiding bij het uitbouwen van een sociaal netwerk?
 - OpV4. Op welke manier en in welke situaties worden de sociale netwerken aangewend?

Bij een dergelijk vervolgonderzoek worden een hoger aantal respondenten over verschillende groepen van nieuwkomers heen in meerdere regio's bevroegd. Op

die manier kan diepgaand inzicht verkregen worden in processen van inburgering en integratie op micro-niveau. Dit vervolgonderzoek kan ook meer inzicht verschaffen in de verschillen in sociale netwerken tussen nieuwkomers die een inburgeringstraject hebben gevolgd en nieuwkomers die geen inburgeringstraject hebben gevolgd.

Hierbij kan ook aandacht besteed worden aan groepen van respondenten met een verschillende migratie-achtergrond maar een vergelijkbare socio-economische situatie, waaronder:

- Nieuwkomers, die drie tot vijf jaar geleden naar Vlaanderen zijn gemigreerd;
- Personen met een migratie-achtergrond, die in Vlaanderen zijn geboren en waarvan de ouders niet in Vlaanderen zijn geboren;
- Personen zonder een migratie-achtergrond.

Op die manier kunnen niet alleen de sociale netwerken van nieuwkomers in kaart gebracht worden (en inzicht verkregen worden in het tot stand komen en het gebruik van deze sociale netwerken), maar kunnen de sociale netwerken van nieuwkomers ook vergeleken worden met de sociale netwerken van andere groepen in de samenleving. Om voldoende inzicht te verwerven in de sociale netwerken van nieuwkomers is het immers belangrijk om na te gaan in welke mate deze netwerken verschillen van de sociale netwerken waarover andere groepen beschikken.

In dit vervolgonderzoek kan onderzoeksvraag 3 naar de effecten van het volgen van een inburgeringstraject en een NT2-opleiding uitgebreid worden naar de effecten van non-formele vormen van taalleren en activiteiten vrije tijd op het tot stand brengen en verbreden van sociale netwerken.

- Een **praktijkonderzoek** waarbij de verschillende praktijken en methodieken die momenteel ingezet worden door trajectbegeleiders en docenten MO om sociale netwerken van nieuwkomers te stimuleren verzameld en beoordeeld worden aan de hand van een uit te werken kwaliteitskader op vlak van bruikbaarheid in een inburgeringstraject. De tool, ontwikkeld in het kader van voorliggend onderzoek, maakt hier onderdeel van uit. Vervolgens worden de praktijken en methodieken, die als kwaliteitsvol beoordeeld werden, gesystematiseerd en opgenomen in een toolbox. Tenslotte worden scenario's uitgewerkt voor de inzet van deze goede praktijken en methodieken (bv.

Wanneer welke praktijk of methodiek? Op welke manier? Voor welke doelgroep?).

- Een **actie-onderzoek** waarbij de ontwikkelde toolbox en de uitgetekende scenario's worden geïmplementeerd als onderdeel van de trajectbegeleiding en/of het persoonlijk actieplan in de cursus MO tijdens het inburgeringstraject. Hierbij wordt niet alleen aandacht besteed aan het in kaart brengen van de sociale netwerken van nieuwkomers, maar wordt ook nagegaan welke strategieën het meest effectief zijn om deze netwerken te verbreden en te versterken. Dit actie-onderzoek kan uitgevoerd worden in één of meerdere Vlaamse regio's, in samenwerking met de verschillende aanbieders, betrokken bij de organisatie van het inburgeringstraject.

Bijlage 1. Leidraad semigestructureerd interview respondent

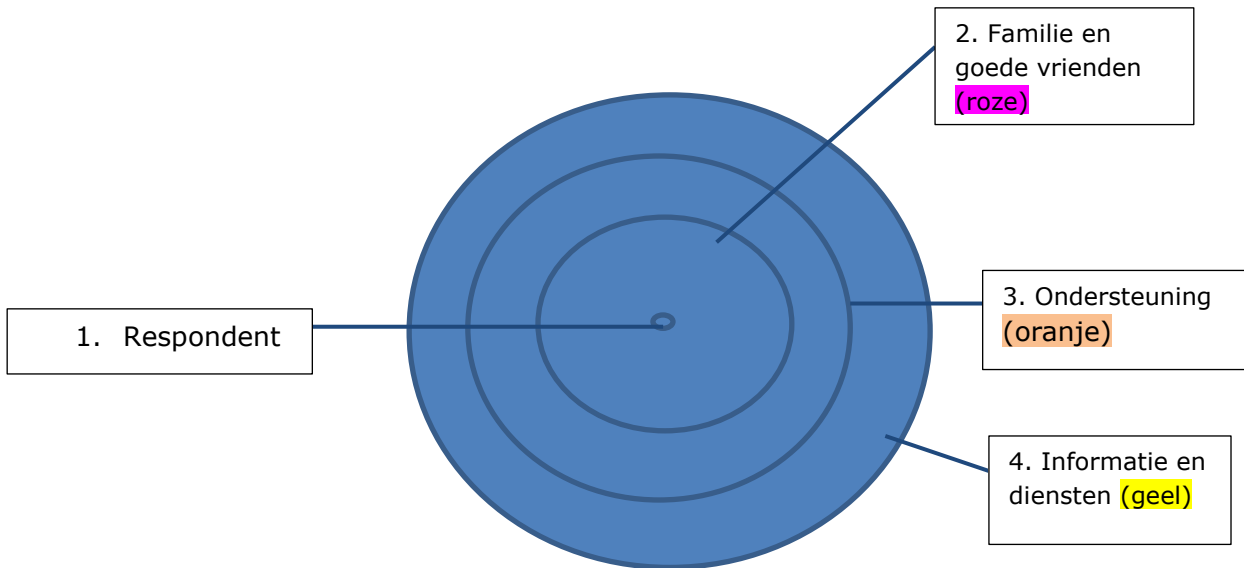
1. Achtergrond gegevens van de respondent

Respondent	
Naam	
Geboortedatum	
Geboorteplaats	
Nationaliteit	
Partner (getrouwd/samenwonend)	
Aankomstdatum in Vlaanderen	
Aankomstplaats in Vlaanderen ⇒ Aantal keer verhuist sinds aankomst in Vlaanderen	
Reden van migratie	
Onderwijs traject ⇒ Hoogst behaalde diploma in land van herkomst ⇒ Opleiding na aankomst in Vlaanderen (andere dan NT2, inburgering)	
Kinderen (aantal, geslacht, leeftijd) ⇒ School, leerjaar, onderwijsvorm, studierichting	
Arbeidsmarktparticipatie in land van herkomst ⇒ Job ⇒ Aantal uur werk per week ⇒ Inkomen	
Arbeidsmarktparticipatie in Vlaanderen ⇒ Job ⇒ Periode van werkloosheid ⇒ Aantal uur werk per week ⇒ Inkomen	
Inburgeringstraject ⇒ Al dan niet gevolgd ⇒ Wanneer (over welke periode) ⇒ Enkel NT2-opleiding (los van een inburgeringstraject)	

Partner van respondent	
Nationaliteit	
Aankomstdatum in Vlaanderen*	
Reden van migratie*	
Onderwijsstraject ⇒ Hoogst behaalde diploma (in land van herkomst) ⇒ Opleiding na aankomst in Vlaanderen (andere dan NT2, inburgering)*	
Arbeidsmarktparticipatie in land van herkomst* ⇒ Job ⇒ Periode van werkloosheid ⇒ Aantal uur werk per week ⇒ Inkomen	
Arbeidsmarktparticipatie in Vlaanderen ⇒ Job ⇒ Aantal uur werk per week ⇒ Inkomen	
Inburgeringstraject* ⇒ Al dan niet gevolgd ⇒ Wanneer (over welke periode) ⇒ Enkel NT2-opleiding (los van een inburgeringstraject)	

*Indien van toepassing

2. Mapping van sociale contacten

De diepte-interviews worden – met toestemming van de respondent – opgenomen op audiobestand en nadien getranscribeerd. Op een A3-blad worden de cirkels van sociale contacten & ondersteuning getekend. Voor elke cirkel zijn er post-its beschikbaar is een andere kleur. Er wordt met post-its gewerkt, de namen van personen en organisaties worden niet rechtstreeks op het A3-blad geschreven zodat de post-its kunnen verplaatst worden doorheen het interview.

Het gesprek bestaat uit vier fase, na elke fase wordt een foto van het A3-blad gemaakt.

Fase 1. Mapping van de sociale contacten waarover de respondent beschikt

De sociale contacten waarover de respondent beschikt worden gesitueerd in drie cirkels van nabijheid:

- a. Familie en goede vrienden (roze post-its)
- b. Ondersteuning (oranje post-its)
- c. Informatie- en dienstverlening (gele post-its)

De sociale contacten waarover de respondent beschikt worden in kaart gebracht binnen de verschillende cirkels:

- Individuen ○
- Organisaties □
- Individuen binnen organisaties Δ
 - **Foto 1!**

VRAGEN aan de respondent in fase 1

Kan je op deze tekening aangeven welke contacten jij hebt in Mechelen?

o Welke mensen ken je? Wie zijn goede vrienden of familie? Welke mensen ken je nog, maar zie je minder vaak? Welke mensen ken je in organisaties of diensten (Indien nodig doorvragen: school van de kinderen? Diensten zoals OCMW? Organisaties voor vrije tijd)?

o Welke mensen zijn goede vrienden en familie? Bij welke van deze mensen kan je terecht voor hulp? En welke mensen zie je minder vaak maar kunnen je ook helpen wanneer het nodig is (support)? Bij welke diensten of organisaties kan je terecht voor informatie of hulp?

Op welke mensen en op welke diensten heb je al eens beroep kunnen doen toen je hulp nodig had?

Fase 2. Mapping van de aard en de sterkte van de sociale contacten

De aard en de sterkte van de sociale contacten wordt genoteerd op de verschillende post-its:

- Frequentie³²
- Aard: sociaal of functioneel
- Duur
- Onderlinge verbanden tussen de sociale contacten
 - **Foto 2!**

VRAGEN aan de respondent in FASE 2

Kan je aangeven, voor de verschillende contacten die we zonet hebben genoteerd, hoe sterk deze contacten zijn?

- Hoe vaak zie je deze mensen (bv. 1 keer per week, verschillende keren per week, of 1 keer per twee weken of 1 keer per maand)
- Wanneer je deze mensen ziet, duurt het contact dan lang of eerder kort?

Zijn het vriendschappelijke contacten (bv. afspraken om koffie te drinken, bij mekaar op bezoek gaan, iets samen met de kinderen doen) of gaat het om afspraken om iets te regelen of in orde te brengen (administratie, iets voor school voor de kinderen, om betalingen in orde te brengen, ...).

Zijn er mensen die mekaar ook kennen? Spreek je soms samen met verschillende mensen af? Gebeurt dit vaak?

³² Frequentie is ook afhankelijk van de bereikbaarheid van de personen (wonen ze veraf of dichtbij). Frequentie zo concreet mogelijk bevragen, in relatie tot de bereikbaarheid / beschikbaarheid van de contacten.

Fase 3. Mapping van sociale contacten die een gevolg zijn van de deelname aan een inburgeringstraject of NT2-traject.

⇒ Bij overstap van Fase 2 naar Fase 3 wordt er gevraagd naar de toeleiding tot het inburgerings- en NT2-traject: langs welk kanaal (ook motivatie) is de respondent bij het NT2- en/of inburgeringsaanbod terecht gekomen?

3.1. De sociale contacten die een gevolg zijn van de deelname aan een inburgeringstraject of NT2-trajecten worden in kaart gebracht. Dit geldt voor de ganse map (de verschillende cirkels van sociale contacten).

▪ **Foto 3!**

VRAGEN aan de respondent in FASE 3

Daarstraks (achtergrondinformatie) heb je verteld dat je hebt deelgenomen aan een inburgeringstraject / een NT2-opleiding.

- Kan je even vertellen hoe je bij deze opleiding terecht bent gekomen? Wie heeft je doorverwezen?
- Kan je ook vertellen waarom je aan deze opleiding hebt deelgenomen?
- Wat heb je geleerd tijdens deze opleiding? Had je meer willen leren, andere dingen willen leren?
- Was je tevreden over de opleiding? Waarom wel / waarom niet?
- Ben je van plan nog andere opleidingen te volgen? Waarom wel / waarom niet?
 - o Welke opleidingen? Weet je waar je deze opleidingen kan volgen?

Kan je (met een sterretjes op de post-its) aanduiden welke deze mensen die we zonet genoteerd hebben, je hebt leren kennen tijdens het inburgeringstraject / NT2-opleiding?

En de andere mensen (die niet werden aangeduid), hoe heb je die leren kennen?

Fase 4. Mapping van het gebruik van de sociale contacten en het sociale netwerk.

Het gebruik van de sociale contacten en het sociale netwerk wordt in kaart gebracht aan de hand van enkele cases:

- Hypothetische case, uitgewerkt door de onderzoeker die aan elke respondent wordt voorgelegd;
- Een eigen case die door de respondent zelf wordt aangebracht.
- Het gebruik van het netwerk wordt aangeduid door het tekenen van pijlen tussen de sociale contacten over de verschillende cirkels heen. Het gebruik van het netwerk wordt in chronologische volgorde aangeduid via nummering van de pijlen.
 - **Foto 4!**

Hypothetische case (deze case wordt voorgelegd aan alle respondenten)

Ik zou je nu graag een probleem voorleggen, geen echt probleem maar een voorbeeld van een probleem.

Bv. *Je zoon/dochter voelt zich niet goed op school*

“Op een dag merk je dat je zoon of dochter zich niet goed voelt op school. Vroeger ging zij/hij graag naar school en vond zij/hij de juf erg leuk. Maar nu niet meer. Elke morgen gaat hij met tegenzin naar school, en vaak moet hij/zij wenen wanneer jullie naar school vertrekken.”

Wat zou jij doen? Wie zou je aanspreken? Bij wie zou je hulp zoeken?

Zou jij nu een situatie kunnen vertellen, een probleem dat wel echt gebeurd is? Om dit probleem op te lossen heb je mensen (die hier op de kaart staan) om hulp of om raad gevraagd.

- Wat was het probleem, de situatie?
- Welke mensen heb je om hulp of raad gevraagd?
- Is probleem opgelost? Op basis van de raad of de hulp van deze mensen? Of op een andere manier?

Bijlage 2. Leidraad semigestructureerd interview – stakeholders functioneel netwerk

1. Verzamelen van achtergrondinformatie van de deelnemer(s) aan het gesprek
Naam – functie – professionele achtergrond
2. Beschrijving van de functie die de deelnemer(s) aan het gesprek uitvoert/-en
⇒ Wat houdt deze functie precies in?
3. Hoe denkt u dat het sociale netwerk van de leden van de doelgroep (Oost-Europese vrouwen, recent gemigreerd, met schoolgaande kinderen) eruit ziet?
4. Welke personen / organisaties maken volgens u deel uit van het sociale en functionele netwerk van deze personen?
5. Over welke sociale netwerken beschikken de inburgeraars, welke sociale contacten hebben ze en aan welke sociale activiteiten en organisaties nemen ze deel?
6. Zijn er verschillen tussen de sociale en functionele netwerken van nieuwkomers die wel en die geen inburgeringstraject gevolgd hebben?
7. Op welke manier interageren de inburgeraars/migranten met hun sociale omgeving: welke contacten hebben zij met o.m. hun burens, de school van de kinderen, vrije tijdsbestedingen? In welke taal verlopen deze contacten hoofdzakelijk? Hoe uitgebreid zijn deze contacten?
8. Welke aandacht besteedt u bij de uitoefening van uw job aan het uitbouwen van een sociaal en functioneel netwerk voor de leden van de doelgroep?
9. Op welke manier denkt u dat een inburgeringstraject en een opleiding NT2 bijdraagt aan het uitbouwen van een sociaal en functioneel netwerk?
10. Hoe denkt u dat een inburgeringstraject of een opleiding NT2 zou kunnen bijdragen aan het uitbouwen van een sociaal en functioneel netwerk?
11. Nog elementen ter aanvulling?

Bijlage 3. Inzet van tool tijdens de trajectbegeleiding of als onderdeel van het persoonlijk actieplan in de cursus MO

Hieronder wordt een mogelijk gebruik van het ontwikkelde instrument tijdens het inburgeringstraject geconcretiseerd en aangegeven op welke manier dit instrument kan ingezet worden, tijdens de trajectbegeleiding of als onderdeel van het persoonlijk actieplan in het kader van de cursus MO, om sociale netwerken in kaart te brengen, de uitbouw van sociale netwerken te monitoren en te versterken.

1. In de beginfase van het inburgeringstraject, als onderdeel van de trajectbegeleiding of één van de doelstellingen van het persoonlijk actieplan, wordt het semigestructureerde interview (zie bijlage 1. Leidraad semigestructureerd interview) afgenomen. Het interview kan gevoerd worden in het Nederlands of in een andere (contact)taal. De leidraad kan hiertoe vertaald worden naar andere talen;
2. Tijdens het gesprek duiden de trajectbegeleider / docent MO en de inburgeraars samen de sociale netwerken van de inburgeraar aan op een voorstelling van de sociale netwerken (uitdijende cirkels, getekend op een A3 blad). Het aanduiden van de sociale netwerken gebeurt – zoveel als mogelijk – in vier opeenvolgende fases:
 - a. Eerst worden **de namen** van individuen, organisaties en individuen in organisaties genoteerd, die de inburgeraar zelf tot het eigen sociale netwerk rekent;
 - b. Vervolgens wordt **de sterkte en duurzaamheid** in kaart gebracht, door het kleuren van de sociale contacten. Sterke en duurzame contacten kunnen rood worden gekleurd; minder sterke en minder duurzame contacten kunnen oranje worden gekleurd, en zwakke contacten groen.
 - c. Sociale contacten, met personen of instellingen, die de inburgeraar heeft ondernomen, maar die **niet positief** verlopen zijn worden geëxpliciteerd en krijgen een andere kleur, bv. blauw. Hierbij wordt bij de inburgeraar gepeild naar mogelijke oorzaken voor het ongunstige verloop van deze contacten.

- d. In een vierde fase worden enkele sociale contacten – met personen of instellingen – benoemd die de inburgeraar in de loop van het inburgeringstraject zou **willen realiseren of intensifiëren**. Deze contacten worden eveneens in een bepaalde kleur aangeduid, bv. paars, en kunnen impliciet of expliciet gelinkt worden aan andere doelstellingen die inburgeraar in het kader van de trajectbegeleiding formuleert.
3. Op een apart blad maakt de trajectbegeleider / docent MO aantekeningen over de drempels, negatieve en/of positieve ervaringen, randvoorwaarden, bezorgdheden en wensen die de inburgeraar benoemt met betrekking tot het uitbouwen van sociale netwerken.
4. De tekening van de sociale netwerken en de notities, gemaakt door de trajectbegeleider / docent MO tijdens het gesprek, worden bijgehouden, hernomen en aangevuld tijdens het ganse inburgeringstraject. Deze mapping van de sociale netwerken van de inburgeraar kan gehanteerd worden om de trajectbegeleiding / docent MO meer op maat uit te werken en gerichtere ondersteuning te bieden bij het uitbouwen van sterke en duurzame sociale netwerken – en dit, zoals hoger aangegeven, gelinkt aan de andere doelstellingen die tijdens de trajectbegeleiding of in het kader van het persoonlijk actieplan vooropgesteld worden.
5. Het hernemen en aanvullen van de mapping van sociale netwerken vormt een vast onderdeel van elk gesprek tussen de trajectbegeleider / docent MO en de inburgeraar. Na elke aanpassing, wordt een foto van de tekening gemaakt. Op die manier kan de evolutie van de opbouw van het sociale netwerk van de inburgeraar bijgehouden worden.
6. Mits toestemming van de inburgeraar, kan bij opstart van de NT2-opleiding het sociale netwerk van de inburgeraar (zoals dat is opgebouwd op het ogenblik van instap in de NT2-opleiding) door de trajectbegeleider / docent MO aan de NT2-leraar worden toegelicht. Tijdens het NT2-traject kan vervolgens meer gericht ingezet worden op het versterken van sociale contacten met bepaalde personen of instellingen.
7. Eveneens mits toestemming van de inburgeraar, kan bij doorverwijzing naar het OCMW, de VDAB of een vervolginstelling het sociale netwerk van de

inburgeraar worden toegelicht om de ondersteuning bij het verder uitbouwen en aanwenden van het eigen sociale netwerk gericht op te volgen.

Steunpunt Inburgering en Integratie

Consortium Universiteit Antwerpen (CeMIS), Katholieke Universiteit Leuven (HIVA),
Universiteit Gent (SDL) en Universiteit Hasselt (SEIN)

Lange Nieuwstraat 55
B-2000 Antwerpen

www.steunpuntieni.be
steunpuntieni@ua.ac.be

© 2016 Steunpunt Inburgering en Integratie

Steunpunt Inburgering en Integratie

Bezoekadres: Lange Nieuwstraat 55

Postadres: Prinsstraat 13

B-2000 Antwerpen

Tel.: +32 3 265 59 63

E-mail: steunpuntieni@ua.ac.be

Website: <http://www.steunpuntieni.be>

Contact auteur:

Reinhilde Pulinx

Sint-Pietersnieuwstraat 49

B-9000 Gent

Tel. : + 32 9 2637038

E-mail : reinhilde.pulinx@ugent.be

Contact promotor:

Piet Van Avermaet

Sint-Pietersnieuwstraat 49

B-9000 Gent

Tel. : + 32 9 2637038

E-mail : piet.vanavermaet@ugent.be